

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav etnologie a středoevropských a balkánských studií

Bakalářská práce

Evelin Jedlík

Porovnání maďarských a českých výročních obyčejů

Az ünnepekhez kötött magyar és cseh népszokások összevetése

Comparison of Hungarian and Czech folk customs related to holidays

Praha 2024

Vedoucí práce: doc. Simona Kolmanová, Ph.D.

Poděkování:

Chtěla bych poděkovat doc. Simoně Kolmanové, Ph.D. za užitečné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce, a Mgr. Máté Hegedúsovi, který mi významně pomohl zdokonalit znalosti maďarského jazyka tak, aby tato práce mohla vzniknout v maďarštině.

Köszönet

Szeretném megköszönni doc. Simona Kolmanóvának, Ph.D. a hasznos tanácsokat, amelyekkel ellátott és a türelmet, amelyet a diplomamunkám vezetése során tanúsított és Mgr. Hegedűs Máté tanárúrnak, aki kiemelkedően segített nekem a magyar nyelv tökéletesítésében, hogy ez a munka magyarul íródhasson meg.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 01.01.2024

Evelin Jedlík

Klíčová slova: Maďarsko; obyčeje; lidové zvyky; rituály; pověry; výroční svátky; tradice; folklór

Kulcsszavak: Magyarország, szokások, népi szokások, szertartások, babonák, naptári ünnepek, hagyományok, folklór

Keywords: Hungary; customs; folk customs; rituals; superstitions; annual holidays; tradition; folklore

Abstrakt

Předkládaná bakalářská práce porovnává české a maďarské výroční obyčeje. Důraz je kladen především na výroční svátky, které mají dodnes velký vliv na kulturu obou zemí. České a maďarské tradice se během let měnily a přetvářely, a proto jsou jednotlivé zvyky v daných regionech odlišné. Práce poskytuje pohled na tyto obyčeje, přičemž poukazuje též na to, jaká specifika má daný výroční svátek v Maďarsku a v České republice. U maďarských zvyků se práce zaměřuje primárně na území Maďarska, ale v některých případech jsou zmíněny i zvyky v oblastech okolních států obývaných maďarským obyvatelstvem. Práce je členěná dle ročních období.

Absztrakt

A bemutatott szakdolgozat a cseh és a magyar ünnepekhez kötött népszokásokat hasonlítja össze. A munka azokra az éves ünnepekre összpontosít, amelyek még mindig nagy hatással vannak mindkét ország kultúrájára. Mind a cseh, mind a magyar hagyományok változtak, átalakultak az évek során, ezért is különböznek az egyes szokások, hagyományok az adott területi régiókban. A dolgozat betekintést nyújt ezekbe a szokásokba, miközben rámutat az adott magyarországi és csehországi éves ünnepek sajátosságaira. A magyar szokásoknál a munka Magyarország területére összpontosít, amely a szomszédos országok magyar lakta területekre is kiterjedhet. A munka az évszakok szerint van felosztva.

Abstract

The presented thesis compares Czech and Hungarian annual customs. The work focuses on those annual holidays that still have a great influence on the culture of both countries. Both Czech and Hungarian traditions have changed and transformed over the years, and that is one of the reasons why individual customs and traditions are different in the given territorial regions. The thesis provides an insight into these customs, while pointing out the specifics of the given annual holidays in Hungary and the Czech Republic. In the case of Hungarian customs, the work is concentrated on the territory of Hungary, which in some cases is extended by the territory of neighboring states inhabited by the Hungarian population. The work is divided according to the seasons.

Tartalom

Bevezetés	9
Az ünnepekhez kötött népszokások	9
1. Téli ünnepkör.....	13
1.1 Katalin napja.....	14
1.2 András napja	15
1.3 Disznótor	16
1.4 Szent Borbála napja.....	17
1.5 Szent Miklós napja	17
1.6 Szent Ambrus napja.....	18
1.7 Szent Luca napja.....	18
1.8 Betlehemezés	19
1.9 Szenteste	20
1.10 Karácsony napja	21
1.11 Aprószentek napja	22
1.12 Szilveszter.....	22
1.13 Újév	23
1.14 Vízkereszt	23
1.15 Piroska napja	24
1.16 Farsang	24
1.17 Busójárás	25
2. Tavaszi ünnepkör	25
2.1 Gergely napja.....	26
2.2 Sándor, József, Benedek.....	26
2.3 Gyümölcsoltó Boldogasszony napja	28
2.4 Bolondok napja.....	28
2.5 Szent György napja	29
2.6 Húsvét.....	30
2.7 Boszorkányégetés	34
2.8 Május elseje	34
2.9 Fagyósszentek.....	35
2.10 Pünkösöd	35
2.11 Úrnapja	36
3. Nyári ünnepkör.....	36
3.1 Medárd napja	37
3.2 Páduai Szent Antal napja.....	37
3.3 Keresztelő Szent János napja.....	38

3.4	Péter-Pál napja.....	39
3.5	Mária Magdolna napja.....	39
3.6	Anna napja.....	39
3.7	Aratási szokások és hiedelmek.....	40
3.8	Nagyboldogasszony napja.....	40
3.9	Szent István napja.....	41
4.	Őszi ünnepkör.....	41
4.1	Kisasszony napja.....	41
4.2	Máté napja.....	42
4.3	Mihály napja.....	42
4.4	Ferenc napja.....	43
4.5	Szüret.....	43
4.6	Mindenszentek napja.....	44
4.7	Halottak napja.....	45
4.8	Márton napja.....	46
	Összegzés.....	46
	Bibliográfia.....	49

Bevezetés

A népszokások társadalmunk fontos részét képviselik. Az egyes hagyományoknak nem csak szórakoztató célja volt, hanem babonás és mágikus tulajdonsággal is bírtak. A közép-európai nemzetek hagyományai hasonlóak, egyes szokások azonosak. Ezt az egyező vallásnak és mezőgazdasági hagyományoknak köszönhetjük. Az eltérő történelemnek köszönhetően az egyes hagyományok az évek során megváltoztak.

A munkámban szeretném bemutatni a jeles, közismert ünnepekhez kötődő néphagyományokat. Az egyes szokások az évek során átalakultak, régióként változtak. Az ország két részén az adott ünnepet máshogyan ünnepelhatték ősünk és ezek a hagyományok változhattak. A munkámban azokkal az ünnepekkel foglalkoztam, amelyek erős hatással voltak a két nemzet kultúrájára. A magyar és cseh népszokások említése nem a szokás eredetére utal, sokkal inkább arra, hogy az adott földrajzi területen a leírt hagyománynak erősebb gyökerei vannak és elterjedtebb.

Az ünnepekhez kötött népszokások bemutatása után a munkát négy főbb részre osztottam el, a négy évszakra. A négy évszakon belül pedig fel vannak sorolva azok az ünnepnapok, amelyek az adott évszakban találhatóak dátum szerint egymás után.

Az ünnepekhez kötött népszokások

A hagyományok nemcsak azt a célt szolgálták, hogy az egyes eseményeket érdekesebbé tegyék, és hogy a közösség élete emlékezetesebb legyen. Az eredeti küldetésük a hagyományoknak a babonás mágikus cselekvések voltak, például a jobb termés és az egészség érdekében. A népszokások gyűjtése, leírása és tanulmányozása rendkívül fontos, mivel nem csak a babonás cselekvéseket és a hozzájuk tartozó néprajzi művészetet gyűjthetjük össze. A népszokások megismerésével tanulmányozhatjuk azt is, hogyan keletkeztek a házasságok, milyen viszony volt a generációk közt, hogyan függtek a gyermekek a szüleiktől, mekkora hatalma volt családfőnek a család többi tagja felett. A hagyományok tükrözik a társadalomban jelenlévő viszonyokat, íratlan szabályokat és etikettet. A néphagyomány betekintést nyújt abba, hogyan keletkeztek a násznagyságok és hogyan zajlottak a lakodalmi vacsorák. A szokásoknak köszönhetően nem csak a hagyományörzés történetét ismerhetjük meg, de a bonyolult szociális hierarchiát is

jobban meg tudjuk érteni. Végül a népszokásoknak köszönhetően tanulmányozhatjuk az egyes nemzetek népművészetének, folklórjának, zenéjének, festészetének és ruhaviseletének a történelmét és hagyományait.¹

A hagyományok társadalmi, gazdasági és esztétikai jegyei együtt egy életforma keretét alkotják, melyben a falu hagyományos kultúrája megvalósul. A hagyományoknak ismert és rejtett célja van, tükrözi a hagyományörzők anyagi háttérét és társadalmi szerepét. Fontos megemlíteni, hogy a nagyobb településeken és városokban is beszélhetünk hagyományörzésről, de a falvakban általánosan népszerűbb és gazdagabb a hagyományörzés. Ez igaz mind a két nemzet kultúrájára nézve.²

A hagyomány az évek során változott, de gyökerei megmaradtak, csak a kivitelezés és forma változott. A társadalomban népszerű szokásokat befolyásolták a történelmi események, mint a háború, járvány és politika. Ehhez kapcsolódott a rossz és jó szokások jelensége. Már a középkorban az uralkodó osztály saját szempontjából tekintette jónak vagy rossznak az adott szokásokat. Különös ellentmondás keletkezett, mivel éppen azért volt lehetséges a régi népszokásokat jól rekonstruálni, mert a tiltások miatt ezeket feljegyezték. Amit a szokások történelmi múltjáról tudni lehetett, azt azért, mert azt az egyház és közigazgatási szervek rossznak minősítették és eltiltották a gyakorlásukat. Éppen az eltiltásuk végett tettek róluk írásos említést. A középkorban mindkét nemzet jellegzetessége volt, hogy a keresztény egyház a pogány szokásokat tekintette rossznak. Később a közigazgatási szervek legfőképp azokat a szokásokat tartották rosszaknak, amelyek alkalmából nagyobb tömeg gyűlt össze, és így nagyobb alkalom nyílt a rendbontásra.³

A 18. és 19. században a felvilágosodás képviselői a népszokásokat elmaradottnak tartották, míg a konzervatívok az ősit és a nemzeti jelképet látták bennük. Érdekes párhuzam, hogy a nyelvújítás mindkét nemzet életében a 18. és 19. század határán zajlott, mindkét forradalmi hullám a saját nemzetének hagyományait és kultúráját igyekezte előtérbe helyezni. Ezért volt lehetséges, hogy a reformkor nemzedéke egyesítette a két tábor és előtérbe helyezte a hagyományörzést és a népköltészetet.⁴

Térjünk rá arra, hogy mi is az a népszokás. Dömötör Tekla meghatározását szeretném válaszul bemutatni. „*A kultúra hagyományozódásának spontán formája, az a*

¹ DÖMÖTÖR, Tekla. Magyar népszokások. Gyomaendrőd: Corvina Kiadó, 1972.

² LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

³ DÖMÖTÖR, Tekla. Régi és mai magyar népszokások. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1986.

⁴ VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2016.

*keret, melyben a nép ünnepe és hétköznapja lejátszódik. Közösségi magatartásmód és cselekvésmód; olyan viselkedési mód, melynek a közösség tagjai alávetik magukat, mert megfelel az élő kulturális hagyománynak. Egyszerre illemtan, erkölcsi kódex, íratlan törvény, művészet, költészet, színjátszás, mítosz és mágia.”*⁵ A szokások szabták meg a közösség tagjainak egymáshoz való viszonyát, a család rendjét, a kis közösség erkölcsét és illemét, a lakóhelyen belüli elrendezést.

Mindkét nemzetnek nehéz volt a tilalmak miatt fenntartani és megőrizni hagyományait, de a mágikus erőjű rítusok mégis megmaradtak. Ezek a rítusok az élet legfontosabb területeire irányultak, mint a születés, a halál és a termés sorsa. Titokban minden tilalom ellenére gyakorolták ezeket a rítusokat, ennek legfőbb oka a paraszti létbizonytalanság volt.⁶

A népszokás nem csak az ünnepi, szertartásos szokásokat jelentette, hanem az illemre és erkölcsre vonatkozó szokásokat is, amelyek titokban zajlottak. Közéjük tartoztak a babonás, mágikus szokások, mint például a jóslás. A két nemzet szokásaiban észrevehető, hogy azonos ünnepnapokon végezték a jóslásokat, például Luca napján, András napján és szenteste. A jóslások célja is hasonló volt, legfőképp a termés sikerességéhez kapcsolódott, a fiatalok pedig jövőbelijükről jósoltak. A jellegzetes magyar jóslási praktikák közé tartozott a pogácsából, tükörből, ólomból való jóslás. A cseheknél népszerűbb volt cipővel, kaláccsal és almával jósolni.⁷

Napjainkban a magyar népszokások jelentős változáson mentek keresztül a televízió, rádió megjelenésének, az iskolai oktatás és technika fejlődésének köszönhetően. Egyes népszokások teljesen eltűntek, vagy teljesen átalakultak. Ha a népszokások jellegzetes magyar vonásait szeretnénk megtalálni, akkor a formát kell vizsgálnunk, nem a funkciót. A naptári évhez fűződő szokások jelen vannak a cseh hagyományokban is, de a nemzetre jellegzetesek az egyedi művészi formák, amelyek a szokásokhoz fűződnek. Mindkét nemzetnek eltérő népköltészete, dallamvilága van. Például szeretném felhozni, hogy míg a cseh népköltészetben található énekek és versek, amelyek a bányában dolgozók elnyomásáról szólnak, addig a magyar népköltészetben a földműveléssel és állattenyésztéssel foglalkozó művek a népszerűbbek.⁸

⁵ DÖMÖTÖR, Tekla. *Magyar népszokások*. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.

⁶ HOPP, Lajos. *A megváltozott hagyomány*. Folklór, irodalom, művelődés a XVIII. században. Budapest: MTA Irodalomtudományi Intézet, 1988.

⁷ ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha: Vyšehrad, 2006.

⁸ VOIGT, Vilmos. *A magyar folklór*. Budapest: Osiris Kiadó, 1998.

A szertartásos költészet fontos része a néphagyomány gyakorlásának. Ezek szokáshoz fűződő költői formák, mint például a köszöntő versek, lírai és epikus énekek, párbeszédes színjátékok. Közös jellemzőjük, hogy a népszokásos cselekmény keretében jelentkeznek. Néha szerepekre osztott színjáték formájában jelennek meg, máskor szimbolikus cselekmények kísérik, mint a tűzgyújtás, öntözés vagy álarcos tánc. Az ünnepi népszokások három fő csoportra oszthatók mindkét nemzetben. Az év ünnepeire, az emberi élet nagy ünnepeire és a munka ünnepeire. A nép hosszú évszázadokon keresztül tehetetlenül állt szemben a természeti erővel. Babonás varázscselekménnyel igyekeztek bebiztosítani a föld termékenységét, az állatok szaporodását és távol tartani a jégesőt, vihart. Ez nem csak a csehek és magyarok nemzeti hagyományaira jellegzetes, hanem a többi környező országokéra is. Az évek során viszont a szokások jelentősége megváltozott, mivel elhagyták babonás jelentésüket és esztétikai funkciójuk lett. A fő céljuk az volt, hogy az ünnepeket még szebbé és emlékezetessé tegyék. Például a regölő legények azért jártak házról házra köszönteni, hogy megtiszteljék a lányos házakat, ez a cselekvés egyfajta udvarló és tisztelgő szokássá alakult.⁹

Amit a hagyományokból lehetséges rögzíteni, az csak egy szokásmodell, mely a megfelelő alkalommal újra meg újra megvalósul. A népszokások leírásának, változatainak ismertetése nagy munkát vesz igénybe, mivel az egyes tájegységek eltérő hagyományokkal rendelkeznek. Ezért is bonyolult eldönteni, melyek azok a nemzeti hagyományok, amelyek jellemzik az adott népcsoportot. Például az a tény, hogy míg Csehországban húsvétkor a vesszőzés az elterjedt, Magyarországon pedig a locsolás, sem teljesen igaz. Magyarország északi részén vannak települések, amelyeken a szláv hagyományhoz hasonlóan a lányok vesszőzése is elterjedt. Ezért is a néphagyományról szóló munkákban csak a leggyakoribb szokásformákat lehet felvázolni, ha nem összpontosítunk egy adott tájegységre, esetleg egy konkrét településre.

Az évek során a népek hagyományainak nehéz akadályokat kellett leküzdeniük. Elsősorban a kereszténység erős hatása a pogány szokásokat viselte meg. Utána az egyes kormányok azokat a hagyományokat próbálták elnyomni, amelyek alkalmával nagyobb csoportok gyülekeztek. A felvilágosodás korában is elnyomásra kerültek a hagyományok, hasonlóan van ez napjainkban is, mivel egyfajta babonás mágianak tekintenek egyes szokásokat. A 20. század során a háborúk és a változó politikai rendszernek hatására a hagyományörzés még nehezebbé vált. Érdekes, hogy az

⁹ DÖMÖTÖR, Tekla. Magyar népszokások. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.

első világháború után Csehországban a kisgazdapárt (Agrární strana) igyekezett újraéleszteni a cseh népszokásokat kormányprogramjában.¹⁰

Az ünnepek négy évszakra való felosztásának alapja az egyházi naptár és az őszi, évszakokhoz kötött ünnepek is. Őseink mindennapi életüket a természet törvényeihez igazították. Az évszakok változása, a téli és nyári napforduló, valamint a tavaszi és őszi napéjegyenlőség meghatározók voltak az életükben.

1. Téli ünnepkör

A téli időszak rendelkezik a legtöbb ünnepel és szokással. Erre a rövid időre nagyon sok ünnep jut, december elejétől majdnem minden hétre esik egy hagyomány, népszokás és ünnep. A téli időszak ünnepei jellegzetesen évkezdők, az elmúlt év hagyományos elbúcsúztatásáról szólnak. Ezért is érdekes, hogy a honfoglaló magyarok az új évet a tavaszi és őszi időszakban ünnepelték. Amint a mai ázsiai népeknél is ez a jelenség megfigyelhető. Ezek a tavaszi és őszi évkezdő ünnepek fennmaradtak, de a hosszú évek során jelentőségük megváltozott és átalakultak pásztorünnepekké. A római birodalomból származó napév szerinti időszámítás és a január elsejével kezdődő újév elterjedt egész Európában. A 16. századi magyarok január elsején ajándékokat adtak egymásnak, hogy jól induljon az új év, mindezt még a naptárreform előtt tették, ezt újévi ajándékozásnak nevezték. A mai Csehország területén a kereszténység elterjedése előtt a pogány szokások szerint a téli napfordulónak az ünnepe volt ez az időszak. Általában ez volt az az időszak az évben, amikor a család együtt volt és közösen búcsúztatták az óévet. Az időszakra sok pogány hagyomány tartozott, amelyeket a honfoglaló magyarok és a kereszténység is átvett és módosított. A cseh téli néphagyományra erős hatással volt a kereszténység, a pogány gyökerek és a német hagyományok is.¹¹

A téli népszokások alapkövét az jelképezte, hogy hittek abban, hogy amit az év vagy bizonyos periódusos időszak kezdetén tesznek, azok a cselekedetek ismétlődni fognak. Ezért jellemző erre az időszakra a vidám időtöltés és gazdag asztaloknál tartott ünnepek. A téli ünnepeket szorosán kísérik a különböző babonás étkezési szokások, jóslások, az óévet búcsúztató lármázás, jókívánások és énekek.¹²

¹⁰ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

¹¹ VALMOVÁ, Jana. Dodržování tradic a zvyků v Čechách a na Moravě, 47. oldal

¹² DÖMÖTÖR, Tekla. Magyar népszokások. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.

1.1 Katalin napja

Katalin napját november 25-én ünnepeljük és az első ünnepnek számít a téli időszakban. Ezen a napon hagyományosan időjóslo praktikákat hajtanak végre az emberek. A népszokás szerint meg lehet jósolni a karácsonyi időjárást aszerint, hogy milyen az idő Katalin napján. Ez alapján, ha Katalin napján enyhe az idő és nem esik, akkor karácsonykor hideg és eső vagy hó várható. A jóslásokhoz fűződik pár rövid mondás is, mint például a következők: *Katalin kopog, karácsony tocsog. Katalin napja locsogós, karácsony napja kopogós. Katalin koppan, karácsony lottyán. Ha Katalin fénybe fürdik, a karácsony lében úszik.* Csehországban is létezik ez az ünnep, a neve szó szerinti fordításban Szent Katalin ünnepe. Az időjárás jóslása ebben az esetben teljesen egyezik. Viszont nagyon is különbözik az a szokás, miszerint ezen a napon nem szabad semmilyen olyan munkát végezni, amelyhez kerék kell, mint például a malomban őrlés. Ez azért tilos, mivel szent Katalint egy malomkerékben akarták halálra kínozni. Ezen a napon szokásosan a lányok tartottak egy utolsó nagy ünnepséget, mielőtt elkezdődött volna a böjt ideje és az adventi készülődés. Az ünnep során szigorúan a lányok választottak maguknak párt és ők szervezték az ünnepséget. Ehhez a naphoz kötődik az a mondás is, miszerint a szent Katalin napján savanyított káposzta a legfinomabb.¹³ Fontos megemlíteni, hogy magyar népszokás szerint Katalin napja után már nem volt szokás házasodni, esküvőt tartani, mivel már az adventi ünnepekre zajlott a felkészülés, és persze már hideg is volt ilyenkor. Ezen a napon Magyarország egyes területein betartották a „*dologtalanítást*”, miszerint nem dolgoztak. Régiók szerint különbözött, hogy hol a férfiak, hol a nők tartották be a *dologtalanítást*, viszont ez a hagyomány manapság már erősen kikopott. Végül szokás volt az orgonaáztatás, aminek segítségével a lányok megjósolták leendő férjük nevét. Érdekes, hogy a cseh szokás szerint gyümölcsfaágat áztatnak vízbe egy másik ünnepen, Szent Borbála napján. A magyar népszokás szerint a böjtölést a férfiak tartották be ezen a napon, mivel abban bíztak, hogy ennek köszönhetően este megálmodják jövőendő feleségük nevét.¹⁴

¹³ TYLLNER, Lubomír. Velké dějiny zemí Koruny české - Lidová kultura, 2014.

¹⁴ MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MÉGY_CSON_EK_SE_4_2003/?pg=4&layout=s

1.2 András napja

András napja röviden Katalin napja után következik november 30-án. Ez a nap is egy fontos jósló napnak számít a néphagyományban. Katalin napjához is számos házassággal kapcsolatos jóslás fűződik, de András napja a legjelentősebb házasságjósoló nap. Csehországban is András-napját szorosán kíséri a jóslások bőséges választéka. Mivel szent András a menyasszonyok és halászok védőszentje, így a házassággal és szerelemmel kapcsolatos jóslások voltak a leggyakoribbak. Ezek a jóslások legfőképp pogány szokásokkal voltak befolyásolva. Ezen a napon a magyar néphagyomány szerint a lányok jósoltak maguknak titokban. Este a párnájuk alá férfiruhát és fésűt tettek, hogy megálmodják ki lesz a leendő férjük. Hasonló álmokra számítottak az egésznapos böjtölés után is a fiatal lányok. A titkos jövendőmondás mellett a lányok közösen gombócokat főztek, amelyekbe fiúneveket rejtettek. A hagyományos ólomöntés segítségével a jövendőbelijük nevét vagy foglalkozását jósolták meg. Számtalan jövendőmondó praktika fűződik ehhez a naphoz, talán a legkülönlegesebb a hallgatódzásra alapozó hagyomány. Ezt úgy hajtották végre, hogy a lányok megrugdosták a disznóól ajtaját és ahányat röffent a sertés, annyi év múlva mentek férjhez a lányok. Cseh szokás szerint is a lányok egésznapos böjt után jósolták meg jövendőbelijüket, de azzal a különbséggel, hogy papírdarabokra írták rá a fiúk neveit. A papírdarabokat este a párnájuk alá tették, reggel pedig kihúztak a párna alól egyet a papírdarabok közül, amely fiúnak a neve szerepelt a papíron, azt jósolták a férjének.¹⁵ András-napján időjárást is jósoltak, ez egyezik a cseh hagyománnyal is. A hagyomány szerint, ha ezen a napon esik az eső, akkor a következő negyven nap is csapadékos lesz.¹⁶ Rendkívül érdekes, hogy a cseh népszokások teljesen eltérő jóslásokat alkalmaztak. Egyikük közé tartozott az, hogy András-napján négy csésze alá földet, fésűt, gyűrűt és egy darab kenyeret tettek. A csészéket összekeverték, hogy akinek jósolnak ne láthassa mi rejtőzik a csészék alatt, utána fel kellett a jósolt személynek borítania a csészét és ez szerint jósolták a jövőt. A föld halált, a fésű betegséget, a kenyér gazdagságot és a gyűrű esküvőt jósolt.¹⁷

¹⁵ TYLLNER, Lubomír. Velké dějiny zemí Koruny české - Lidová kultura, 2014

¹⁶ MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón. Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/view/MEGY_CSON_EK_SE_4_2003/?pg=4&layout=s

¹⁷ ZÍBRT, Čeněk. Veselé chvíle v životě lidu českého. Praha: Vyšehrad, 2006.

1.3 Disznótor

A disznóölések a téli ünnepkörhöz tartozó jellegzetes alkalmak, amelyek után a disznótor, vagyis a vacsora következett. Csehországban is annyira elterjedt szokások közé tartozott, hogy a 19. század elején a híres cseh nyelvész, Jungmann Josef, megpróbálta a decemberi hónapot „*prasinec*” névre keresztelni. A cseh december ugyanis *prosinec* míg a Jungmann-féle változtatás szerint a *prasinec* a disznóra utal, mint a cseh *prase* szó. Jungmann ötlete viszont nem szerzett nagy népszerűséget.¹⁸

A disznótor lehetőséget nyújtott adományok gyűjtéséhez és köszöntésekhez, esetleg egyes alakoskodó színjátékok eljátszásához. A disznóölésre akkor került sor, amikor már az idő elég hideg volt, általában Disznóölő Szent András napjától, vagyis november 30-ától tartották meg a disznótorokat. Ekkor fiatal fiúk járták a házakat, ahol épp zajlott a disznóölés és különféle versekkel köszöntötték a ház lakóit. E versek közé tartozik például az orosházi köszöntés, amely így hangzik:

Eljöttem én kántálni

Nem szabad engem bántani.

Én fogtam meg fülét, farkát,

Adjanak egy darab hurkát!

Ezekkel a versekkel igyekeztek a kántálók bejutni a disznótorra. Egyes helyeken, például Topolyán, alakoskodókkal is találkozhattunk, akik a disznótorokra medvének, cigánynak, kéményseprőnek vagy menyasszonynak és vőlegénynek öltöztek be. Ezeknek az alakoskodó vendégeknek jelmezük szerint külön szerepük volt, miszerint a medvejelmezben lévő vendégnek táncolnia kellett. Az ajándékok gyűjtése többféle módon zajlott, ezek közül az úgynevezett nyársdugást érdemes kiemelni. E praktika alatt a fiatalok nyársat tettek a disznótoros ház kilincsére, amelynek ágára vicces szövegeket írtak. A házigazda ezután a nyársakra kolbászt, hurkát, pogácsát vagy kalácsot szúrt. Fontos volt, hogy a házigazda ne jöjjön rá, kik voltak a nyársdugók.

A hagyomány szerint december 21-én a legjobb disznót ölni, Szent Tamás napján, mivel az ezen a napon levágott disznónak a háját *tamáshájnak* nevezték. Ezt a hájat fel lehetett használni különféle bőrbetegségek gyógyítására is.¹⁹

¹⁸ Dr. REMEŠ, Mauric. *Říše hvězd (lap)*. Kiadás: 5-6. év: 1945

¹⁹ DÖMÖTÖR, Tekla. *Régi és mai magyar népszokások*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1986.

1.4 Szent Borbála napja

Magyarországon Bányásznapi néven ismert ünnepet december 4-én tartják meg. Ez az ünnep sokkal erősebben van Csehországon elterjedve, mint Magyarországon. A csehországi szokások szerint ezen a napon kellett egy gyümölcsfa, leggyakrabban cseresznyefa, ágából levágni és ezt egy hajadon lány házába kellett vinni. Fontos, hogy a gyümölcsfa legalább tíz éves legyen. Ha az ág szenteste kivirágzott, az azt jelentette, hogy a hajadon lány a következő évben vőlegényt fog találni. A gyümölcsfaág mellett még fűzfaágat is törtek le és vízbe tették azokat, később december 28-án használták ezeket fel Aprószentek napján.²⁰

1.5 Szent Miklós napja

Miklós-napját december 6-án tartjuk és a manapság is népszerű és elterjedt ünnepek közé tartozik. Feltételezhető, hogy ez a népszerűség annak is köszönhető, hogy ez az ünnep a fiatalabb ünnepek közé tartozik, mindössze nagyjából 150 éves. Fontos tisztázni azt, hogy míg a „magyar Mikulás” december 6-án látogatja meg a gyermekeket, addig a „cseh Mikulás” hagyományosan december ötödikén jár házról házra. A hagyomány Szent Miklós alakjához fűződik és a gyermekek megajándékozása a fő eleme. A gyermekeknek a szokás szerint ki kellett tisztítaniuk a csizmájukat és kitenni azokat az ablakba. Ezután a Mikulás megtöltötte ajándékokkal a csizmákat. Az ajándékok egyszerűek voltak, a jó gyermekek almát, diót és cukrot kaptak, a rossz gyermekek virgácsot, szenet, krumplit vagy hagymát. Az a szokás is népszerű volt és az is a mai napig, hogy a Mikulás személyesen látogatja meg a gyermekeket. A Mikulás látogatása mindkét országban hasonlóan zajlik le, a Mikulás ruhája viszont különböző. Magyarországon általában a piros és fehér prémes mikulásruha népszerű. Csehországban viszont a Mikulás fehér ruhát visel, fehér alapon piros kereszttel, esetleg fordítva. A fején fehér püspöksüveget visel piros kereszttel és a kezéből nem hiányozhat a fehér püspöki pásztorbot.²¹ A látogatást során gyakran egy-egy családtag vagy ismerős vállalta el a Mikulás szerepét és beöltözött a hagyományos ruhába. Ilyenkor a látogatáskor a Mikulás megkérdezte a gyermekeket, hogy jók voltak-e az idén és ugyanígy kérdőre vonta az időseket is a családban, hogy igazat mondott-e a gyermek. Ezután a gyerekek verseket szavaltak a Mikulásnak, aki őket ezért megajándékozta. A Mikulás mellett nem

²⁰ MASÁŘÍKOVÁ, Martina. Křesťanské Vánoce a jejích podoby v Praze.

²¹ MASÁŘÍKOVÁ, Martina. Křesťanské Vánoce a jejích podoby v Praze.

hiányozhatott a krampusz, aki a kedves ajándékozó ellentéte. Mielőtt elterjedt volna a Mikulás ünnep Magyarországon, ezen a napon a gyermekek állarcokat öltöttek és láncokkal zajt csapva üzték el a rossz szellemeket.²²

1.6 Szent Ambrus napja

Szent Ambrus napját december 7-én tartjuk. Szent Ambrus a méhészek védőszentje, amely abból ered, hogy csecsemőkorában méhek etették őt mézzel és ezzel megmentették az életét. Ezen a napon elterjedt volt egy ma már kikopott hagyomány, amelyet legfőképp a csehországi kolín-i és most-i járásban volt megfigyelhető. Ezen a napon egy férfi beöltözött Szent Ambrusnak, fehér hosszú inget vett fel és a fejére fekete hegyes kalapot tett, amelyen fátyol volt. Az így beöltözött férfinak nem lehetett látni az arcát. A Szent Ambrusnak öltözött alak járta a falu utcáit cukorral és seprűvel a kezében és szürkületkor a gyermekek összegyűltek, hogy megnézzék őt. Mikor a gyermekek elkezdtek kiabálni az alakoskodóra, az próbálta őket elkapni. A játék során a gyerekek elvették Szent Ambrustól a cukrot, aki cserébe megpróbálta őket a seprűvel eltalálni. Érdekes, hogy Szent Ambrushoz kapcsolódó hagyományokat Csehország más területén nehéz találni és ez igaz Magyarországra is.²³

1.7 Szent Luca napja

Luca-napját december 13-án ünnepeljük és több népszokás is kötődik hozzá. Az 1582-es naptárreform előtt ezen a napon volt az évben a leghosszabb éjszaka, ezért sok hagyomány és babona fűződik a Luca-naphoz. A szokások azt a célt szolgálták, hogy a következő év gazdag termést hozzon és egészséges jószágokat. A legnépszerűbb a *tyúkok megpiszkálása* volt, ennek alkalmával a háziasszonyok a tyúkokat reggel megpiszkálták forró piszkafával és közben azt mondogatták, hogy: „*Tojzatok, kotojzatok, tojzatok, kotojzatok!*”. Ez azt hivatott szolgálni, hogy a tyúkok sok tojást tojjanak. A többi szárnyas háziállatra is odafigyeltek ezen a napon, legfőképp az etetésükre. Ilyenkor jobb táplálékot adtak az állatoknak, amit egy körben raktak le, hogy ettől majd a tyúkok jelképesen rakásra tojják a tojást. Ehhez még kötődik az a tilalom, miszerint nem szabad ezen a napon varni, mivel ez a tyúkok fenekének bevarrását jelképezné és akkor nem lenne tojás.²⁴

Csehországban is megtartották a Luca-napot, de nem volt népszerű a jóslás ezen a napon. Luca napján nem szabadott takarítani, az asszonyoknak és a lányoknak tilos volt

²² MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón.

²³ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

²⁴ DÖMÖTÖR, Tekla. Régi és mai magyar népszokások. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1986.

bármely munkát végezni. Hogy ez a szabály helyesen be legyen tartva, a lányok beöltöztek Lucának és ellenőrizték a házakat. A Luca jelmezhez fehér ruha kellett, gyakran fehérre festették az arcukat és seprűt is hordtak magukkal a lányok. Házról házra jártak a Lucák és felügyelték, hogy a háziasszonyok dolgoznak-e. Ha valaki megszegte ezt a szabályt, annak a házában szétfűjték a tollat. A Lucáknál a seprű is fontos szerepet játszott. Igaz, hogy ezen a napon nem szabadott takarítani, de a Lucák a seprűvel ellenőrizték a házakban a pókhálókat. A Lucák tehát elvárták, hogy az otthonok tiszták legyenek. A seprűvel természetesen a tiszta otthonokból a rossz szellemeket űzték el.²⁵

A termékenységet és bőséget elősegítő babonák mellett ezen a napon a magyar néphagyományban is érvényes volt nagyon sok tilalom. A hiedelem szerint a rossz szellemeknek a hosszú éjszaka alatt több idejük volt megbabonázni az embereket. Ezért ezen a napon tilos volt mosni, látogatásokra járni vagy a házból bármit is kivinni. Luca-napján sütötték a lucapogácsát, amelybe tollat szűrtak és akinek a kiválasztott tolla a sütés közben megégett, arra a következő évben a hiedelem szerint a halál várt. Számos más jóslási szokás volt jellemző erre a napra is, legfőképp szerelemmel, időjárással és természettel kapcsolatos jóslások. Csak hogy pár jóslási hagyományt megnevezek, ezek közé tartozott a lucacédula készítése, a lucanapi írás, a lucabúza csíráztatása vagy a lucaszék készítése.²⁶

1.8 Betlehemezés

A betlehemezők házról házra járva mutatták be Jézus születését különböző versek, színjátékok és dalok segítségével. Csehországban is elterjedt a betlehemezés, de egy kissé eltérő formában. Hasonló, hogy a betlehemezők bemutatják Jézus születését. Érdekes viszont, hogy sehol nem bukkantam rá olyan irodalomra, amely említést tenne arról, hogy a cseh falvakban is házról házra járt volna a betlehemezők csoportja. A magyar szokás szerint először az általában 6-12 főből álló csoport előadta a darabot, utána megjutalmazták őket ajándékokkal és végül a betlehemezők ellátták a ház lakóit karácsonyi jókívánságokkal. A betlehemezőket általában kaláccsal, tojással, kolbásszal, pálinkával vagy pénzzel ajándékozták meg. A hiedelem szerint a jókívánságaik szerencsét hoztak a családra. A betlehemezők előadásait karácsonytól egészen vízkeresztig adták elő a házakban. Az egyes magyar régiók közt ez a szokás változó, legfőképp a betlehemezők előadásmódja, felbukkanó szereplők és karácsonyi dalok

²⁵ MASARÍKOVÁ, Martina. Křesťanské Vánoce a jejich podoby v Praze.

²⁶ VEREBÉLYI, Kincső. Vizualizáció és fogalmi rendszer a néprajzban, 2006.

különböztek.²⁷ A cseh néphagyományban az élő betlehem volt népszerűbb, amely a település főterén volt felállítva, ahol a falu lakosai összegyűltek és együtt nézték meg az előadást és karácsonyi dalokat énekeltek. Ez a betlehemezés nem karácsony napján történt, hanem már december első napjaiban, leggyakrabban advent első vasárnapján. Régen ezek az élő betlehemek az Óriás-hegység csehországi területén voltak a legnépszerűbbek. Manapság is sok élő betlehemet lehet megnézni Csehországban, de már inkább nagyobb városokban, mint például Prágában vagy Olmützben. A betlehemezők előadásai ma már más időpontokra esnek decemberben, hogy a látogatók több városban is megnézhesék a színjátékot.²⁸

1.9 Szenteste

Szenteste december 24-én van és az ezen a napon megtartott szokások az évek során sokat változtak. A cseh karácsony nem sokban tér el a magyarországi karácsonytól, mivel ez az ünnep ma már erősen elterjedt az egész világon és az évek során átalakult. Azonban a régi cseh hagyományok már különböznek. Magyarországon manapság jellegzetes a halászlé és halból készült ételek fogyasztása, a bejgli és mézeskalács sütés. Ezen a napon volt a karácsony böjtje, miszerint nem szabadott húst enni. A karácsonynapi böjt, a karácsonyfa és a halfogyasztás a két néphagyományban megegyeznek. A cseh karácsonyi néphagyomány szerint az, aki tisztességesen böjtöl, az este megpillanthatja az arany malacot, amely szerencsét hoz. A magyar néphagyomány szerint az ünnepi asztalon volt méz, dió, alma és fokhagyma. Az asztal alá egy kosárba különféle gabonát, szénát, almát és hagymát raktak, mindez a bőséget jelképezte. Ezen a napon a csehek gabonafélékből és gombából főztek ebédet. A legjellegzetesebb karácsonyi édesség az úgynevezett *vánočka*, vagyis karácsonyi fonott kalács.²⁹ Ehhez a naphoz is sok jóslás fűződött, a magyar szokások szerint, mint például a karácsonyi almaevés, amikor az almából minden családtag fogyasztott, ez az összetartozást jelképezte. De almát dobtak a kútba is, voltak almák az asztalon, amelyeket nem lehetett megenni. A cseh hagyomány szerint vacsorázni az első csillag megjelenésekor kezdtek, az asztal négy sarkába kenyér, pénz, gyümölcs és zöldség, és egy üres tál került. Az asztal körbe volt kötve láncsal, ami azt jelképezte, hogy a következő évben megvédi a házat a tolvajoktól, a birkákat a farkasoktól. A cseh népszokás szerint is számtalan jóslási praktikát végeztek ezen a

²⁷ MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón.

²⁸ TYLLNER, Lubomír. Velké dějiny zemí Koruny české - Lidová kultura.

²⁹ VALMOVÁ, Jana. Dodržování tradic a zvyků v Čechách a na Moravě.

napon, ilyenkor, és nem András-napján, történt az ólomöntés, amelyből a jövőt jósolták. A lányok a cipőjüket eldobták a szobában, ha a cipő orra az ajtó felé mutatott, az azt jósolta, hogy a lány hamarosan kiházasodik. Az aprósütemény sütése is pogány hagyomány, a rossz szellemeket és balszerencsét hivatott elűzni, ezért sokféle aprósüteményt sütöttek és ezeket egymásnak ajándékozták. A karácsonyfát magyar néphagyomány szerint nem előre állították fel, hanem szentestén. Gyakori volt, hogy míg a család egyes tagjai elmentek a szentesti misére, addig a Jézuska vitte a karácsonyfát a házhoz, ez volt a legfőbb karácsonyi ajándék. Cseh hagyomány alapján a karácsonyfát hagyományosan az édesapa díszítette fel december 23-án, esetleg 24-én reggel. Más napokon nem szabadott karácsonyfát díszíteni, mivel az a hiedelem szerint balszerencsét hoz. A karácsonyfát nem a Jézuska hozta, hanem a Jézuskának állították fel. A karácsonyfán papírból és dióból készült díszek voltak mindkét népszokás szerint, később lett népszerű a papírba csomagolt cukor és utána a szaloncukor is. A gyermekek nem kaptak ajándékokat, hagyományosan a betlehemezőket ajándékozták meg jobban.³⁰

1.10 Karácsony napja

Ez lényegében két napot foglal egybe, december 25. és 26-át. Ezeken a napokon nem volt szokás dolgozni, csak a legszükségesebb teendőket látták el a családban. Ennél fontosabb volt a köszöntés, ezen a napon volt szokás meglátogatni a rokonokat, ismerősöket és minden jót kívánni nekik az ünnepek alkalmával. A népszokás szerint elsőként csakis férfi mondhatott köszöntőt, másképp balszerencsét hozott volna.³¹

Cseh néphagyomány szerint december 26-án az úgynevezett *koledníci* vagyis koledari járták a házakat. Ez egy csoport fiatal gyermek volt, általában fiúk, akik házról házra jártak, karácsonyi énekeket énekeltek és jókívánságokkal látták el a ház lakóit. Cserébe gyümölcsöt, pénzt, kalácsot kaptak. Ez a fajta hagyomány szláv eredetű, gyökerei egészen a 14. századig nyúlnak vissza. Figyelemreméltó, hogy míg magyar szokások szerint az ünnepek alatt nem ehetünk szárnyast, mert az elkaparja a szerencsét, addig a csehek ezen a napon hagyományosan sült kacsát vagy libát fogyasztottak, knédlivel és savanyú káposztával. Az a szabály, miszerint nem szabadott ezen a napon takarítani, a cseh népszokásban is jelen van. December 27-én szent István napját ünnepelték, aki a lovak védőszentje, így gyakran a lovakat megszórták szentelt vízzel.³²

³⁰ VEREBÉLYI, Kincső. Vizualizáció és fogalmi rendszer a néprajzban.

³¹ MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón.

³² VALMOVÁ, Jana. Dodržování tradic a zvyků v Čechách a na Moravě.

1.11 Aprószentek napja

Aprószentek napja december 28-án van és ezen a napon emlékezünk azokra a kisbabákra, amelyeket Heródes mézszároltatott le. Ezen a napon a hagyomány szerint a fiúk virgácsolni, vagyis aprószenteket köszönteni jártak és cserébe pénzzel jutalmazták meg őket. A virgács fonott füzfaágakból készült, ezzel a betegséget akarták kiűzni az emberekből és a lányoknál segítette a termékenységben.³³ A cseh népszokásban is jelen volt a karácsonyi virgácsolás. A szent Borbála napján félretett nyárfaágakat piros szalaggal összefonták és ezzel virgácsolták meg a fiúk a lányokat, a gyermekek a szülőket, hogy egészségesek legyenek. Fontos megemlíteni, hogy a karácsonyi virgácsolás napjainkban már Csehországban nincs olyan erősen elterjedve, mint a húsvéti virgácsolás, amikor a magyar locsolkodás helyett virgácsolnak.³⁴

1.12 Szilveszter

December 31-én a mai szokásokhoz hasonlóan gyakori volt a szilveszteri hangzavar, hogy elűzzék a rossz szellemeket. A cseheknél nem voltak hagyományosak a hajnalig tartó ünnepek. Leggyakrabban Szilveszter napján részt vettek a szilveszteri misén, ahol köszönetet adtak az elmúlt évért. Ezen a napon a magyar népszokásban hagyományos volt az ólomöntés, amikor a felhevített ólmot hideg vízbe öntötték és a keletkezett alakok alapján a lányok megjósolták a leendő férjük foglalkozását. Továbbá ezen a napon nem szabadott ruhát hagyni a kötélén száradni, mivel abban hittek, hogy az halált hozhat a családra.³⁵ Ezen a napon a cseh néphagyomány szerint is tilos volt szárnyast fogyasztani, nem azért, mert elkaparná a szerencsét, hanem a cseh néphiedelem szerint a szárnyassal elrepülne a szerencse. Ezért tehát ezen a napon főtt sertéshúst fogyasztottak tormával és almával, hogy szerencsét hozzon. Ezen a napon történtek az *ometačky*-k, amelyek azt jelentették, hogy szegény családokból az asszonyok jártak tűzhelyeket tisztítani, hogy a következő évben is sokat tudják használni a tűzhelyt. A takarításért jókívánságokat és pénzt kaptak az asszonyok.³⁶

³³ MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón.

³⁴ VALMOVÁ, Jana. Dodržování tradic a zvyků v Čechách a na Moravě.

³⁵ MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón.

³⁶ MASARIKOVÁ, Martina. Křesťanské Vánoce a jejich podoby v Praze.

1.13 Újév

Január elsejéhez temérdek babona társul, ezek közül is az étkezéssel kapcsolatosak maradtak fent a mai napig. A manapság Csehországban is népszerű mondás³⁷ szerint, az újév első napján nem mindegy, hogy mit teszünk, mivel az majd az egész évünkre jellemző lesz. A magyar népszokás szerint szigorúan tilos volt tyúkhúst enni, mivel a hiedelem szerint az elkaparja a szerencsét, helyette sertést készítettek, mivel az a szerencsét kitúrja. A lencse fogyasztása viszont népszerű a mai napig, mivel az sok pénzt jelent a családnak. A cseheknél is lencsét és borsót fogyasztottak, hogy gazdagok legyenek. Szárnyast még mindig nem szabadott fogyasztani. Ezen a napon is fontosok voltak a látogatások és a köszöntők, hasonlóan, mint a karácsony-napi ünnepen.³⁸ A cseh népszokás szerint is hagyományosan a *koledníci* jártak házról házra a jókívánságaikkal. December 26-tól eltérően nem a gyermekek jártak minden jót kívánni, hanem a papok, önkormányzati alkalmazottak vagy a kéményseprők. Cserébe kaptak gyümölcsöt, süteményt és alkoholt.³⁹

1.14 Vízkereszt

Ez az utolsó téli ünnepekörhöz tartozó ünnep és január 6-án tartjuk. Ezen a napon a napkeleti bölcsek látogatását ünnepeljük. Hagyományosan ilyenkor történt a vízszentelés és házszentelés. Csehországban ezt az ünnepet *Tři králové* -nak nevezik, amely szó szerinti fordításban *Három király*-t jelent. A csehek is a három bölcс érkezését ünneplik ezen a napon. Házszentelés során a magyar néphagyomány szerint az ajtószemöldökre írták ki a három napkeleti bölcс nevét és az évszámot. Gyakori volt a kutak és istállók szentelése is. Ezen a napon a cseh néphagyomány szerint három fiatal beöltözik mint a három bölcс és járnak házról házra. A házak ajtajára a K+M+B+ rövidítést írják, amely a latin „Christus mansionem benedicat” rövidítése. Ezen a napon különleges karika alakú kalácsot sütöttek, amely egy koronát jelképezett. Érdekes volt ezen a napon végrehajtani a „három királyos fürdést”, amely egy folyóban vagy patakban való megmártozást jelentett és a jó egészség érdekében csinálták.⁴⁰ Mivel ezen a napon ért véget a téli ünnepekör így a karácsonyfától is meg kellett szabadulni. Régen a magyar népszokás szerint általában a tyúktól padlásásra vagy más ólok tetejére tették a

³⁷ *Jak na nový rok, tak po celý rok* = Ahogyan az újév első napján, úgy az egész évben. (Amilyen az év első napja, olyan lesz az egész év)

³⁸ MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón. 18. oldal.

³⁹ MASÁŘÍKOVÁ, Martina. Křesťanské Vánoce a jejich podoby v Praze.

⁴⁰ VALMOVÁ, Jana. Dodržování tradic a zvyků v Čechách a na Moravě.

karácsonyfát. Ezzel az ünnepel egyben elkezdődött a farsangi időszak, amely már a tavaszi ünnepkörök közé tartozik.⁴¹

1.15 Piroska napja

Piroska, vagy ahogy a cseheknél ismert, Szent Priska napját január 18-án tartották és ehhez a naphoz pár előrejelzés fűződött. Szent Piroska római nő volt, akit harmincévesen keresztelt meg Szent Péter és ő volt az első nő, akit halálra kínoztak hite miatt. A cseh néphagyomány szerint Szent Piroska napján fűtyült a szán alja, ez a mondás a januári télre utalt.⁴² Egyben a magyar hagyomány szerint „*Ha Piroska napján fagy, negyven napig el nem hagy*”. Mindkét előrejelzés arra utalt, hogy ha ezen a napon hideg volt, akkor az elkövetkezendő napokban is hasonló időre lehetett számítani.⁴³

1.16 Farsang

A farsanghoz tartozó ünnepek vízkereszt napján, január 6-án kezdődtek és egészen hamvazószerdáig tartottak. Az mindkét nemzetre jellegzetes, hogy az ünnepek többsége a farsangi időszak végére került. A cseh nyelvben ezt az időszakot a *masopust* szóval jelölik, miszerint a *maso* húst jelent, a *pust* pedig az elengedés, vagyis a húsnak az elengedése. Ez az elnevezés egyértelműen abból ered, hogy a farsangi időszak után elkezdődött a 40-napos böjt húsvét előtt.

Mindkét nemzet számára fontos nap volt a farsang vége előtti csütörtök, amelyet kövér csütörtöknek is neveznek. A magyar néphagyomány szerint ezen a napon sok zsíros ételt fogyasztottak, hogy a háziállatok kövérek legyenek. Ilyenkor a magyar háztarások asztalára sült zsíros sertéshús került, de sütöttek fánkot is. Bács megyében az elsőként kisütött fánkot megszáritották és összetörték, a porát pedig gyógyszerként használták fel, ha a háziállatok megbetegedtek. Ezeket a kiadós ételeket el kellett fogyasztani a böjt kezdetéig, vagyis hamvazószerdáig.⁴⁴ A cseh néphagyomány szerint is fánkokat sütöttek kövér csütörtökön, legfőképp a jellegzetes *kobliha* édességet, amely a fánkhoz hasonló, de a lekvárt a sült tészta belsejébe töltötték. A zsíros ételek közül itt sem hiányozhatott a sült sertéshús, káposzta és knédli, de legfőképp fontos volt a sör fogyasztása minél nagyobb mennyiségben.

⁴¹ MARKOS, György. A karácsonyi ünnep szokásai Makón. 19. oldal.

⁴² VYKOUKAL, František Vladimír. Rok ve starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nina Iris, 2016.

⁴³ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

⁴⁴ DÖMÖTÖR, Tekla. Magyar népszokások. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.

A kövér csütörtök utáni vasárnapon jellegzetesen tánccmulatságokat tartottak a csehek, amelyet a hétfői férfi bál követett. Végül a mindkét nemzetre jellemző állarcosbállal végződött a farsang időszaka, amelyet hamvazószerda előtti napon szoktak tartani. A cseh hagyomány szerint, annál jobb volt, minél kihívóbb, színesebb és érdekesebb jelmezeket viseltek a résztvevők. A legjobb jelmezekért tojást, sört és gyümölcsöt kaptak a bálozók.⁴⁵

A farsangi időszak hamvazószerdával végződik, amely mozgóünnep és a húsvétól függ. Minden évben a hamvazószerda a húsvétvasárnaptól visszszámított 40-ik nap.

1.17 Busójárás

Fontos megemlíteni ezt a jellegzetesen magyar hagyományt. Ezt a népszokást farsangvasárnapon szokták tartani a tél búcsúztatása keretében. A hiedelem szerint a török megszállás alatt a törökök elijesztése érdekében tartották ezeket a járásokat, amelyek alatt a férfiak fekete állarcokat öltöttek és fehér birkabundát vettek fel. A kezükből nem hiányozhatott a kereplő és más hasonló eszköz, amellyel nagy zajt lehetett csapni, hogy még ijesztőbbnek tűnjenek. A hagyomány gyakorlása a mai napig megtekinthető, legfőképp a magyarországi Mohácson. A busójárás során felhasznált állarcok erdei szellemeket jelképeznek, ezek a szellemek hasonlóan jelen voltak a török és szláv népeknél is.⁴⁶

2. Tavasz ünnepkör

Az egyes ünnepkörök közül, a téli után a tavasz rendelkezik a legtöbb ünnepnappal és hagyománnyal. Ez a két fő ünnepi időszaknak köszönhető, a húsvéti és a pünkösd-i időszaknak. A húsvét, mint a kereszténység egyik legfontosabb ünnepe, számtalan hagyománnyal rendelkezik, amely a termékenységhez fűződik. A téli időszak és a téli ünnepkör vége egyben a tavasz eljövételét és a tavasz ünnepkör kezdetét is jelenti. A telet búcsúztató farsang után ezért a márciusi Gergely-napot már a tavasz ünnepkörbe helyeztem.

⁴⁵ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok ve starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nina Iris, 2016.

⁴⁶ DÖMÖTÖR, Tekla. Régi és mai magyar népszokások. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1986.

A tavaszi ünnepek szorosan fűződnek a valláshoz, de az ősi szokásokhoz is, amelyek az ember és a természet kapcsolatát ünnepelték. A természet újjászületése is ez az időszak egyben, a nehéz tél után az embereknek ez az időszak a bőséget jelentette. A húsvét, mint jelentős tavaszi ünnep, számtalan szimbólummal rendelkezik, amelyek a termékenységet képviselik. Az ünnep ősi eredete pogány, de az évek során átalakult a legjelentősebb keresztény ünneppé, miközben ősi motívumait megőrizte.⁴⁷

2.1 Gergely napja

Szent Gergelyre március 12-én emlékezünk, aki az iskolák patrónusa. Magyarországon ezen a napon tartották a Gergely-járást, amely alatt a fiatal diákok katonáknak öltöztek be, egyikük szent Gergely megtestesítője volt és járták a települést. A járás a 17. században volt a legelterjedtebb, mivel segítette a szegény iskoláknak és tanároknak pénzt és adományokat gyűjteni, továbbá a fiatalokat így próbálták meggyőzni, hogy ők is járjanak iskolába és a fiatal legények toborzására a hadseregbe is jó alkalom volt ez a hagyomány. A Gergely-járáshoz tartoztak versek és énekek, amelyeket a beöltözött diákok szavaltak.⁴⁸

Ezen a napon meg tudták jósolni az időt és a termést is. A mondás szerint várható volt, hogy ezen a napon hullott a hó, vagyis *Gergely megrázta a szakállát*. Csehországban a hagyomány szerint ezen a napon repültek a gólyák át a tengeren, ami a tavasz eljövetelét jelképezte, ezek a madarak egyben a szerelem és a termékenység szimbólumai is voltak. Ezen a napon szoktak vetni is, legfőképp rozst, búzát és mákot, hogy az egészséges legyen. A cseh mondás szerint is az a gazda, aki ezen a napon nem vetett, az lusta volt.⁴⁹

2.2 Sándor, József, Benedek

Sándor, József és Benedek napjai március 18., 19. és 21-ra esnek. Az elterjedt magyar mondás szerint „*Sándor, József, Benedek, zsákban hozzák a meleget!*” A néphagyomány szerint ezek voltak a tavasz első igazi napjai, amikor már elég jó idő volt a földműveléshez is. A magyar hagyomány szerint ezen a napon volt érdemes árpát, babot és zabot vetni, továbbá ajánlott volt ezen a napon elkezdni szántani is. A három nap közül József napjához fűződik a legtöbb hagyomány, ez a nap mindkét nemzet számára

⁴⁷ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

⁴⁸ BEKE, Mari. 77 magyar népi játék. Budapest: Corvina Kiadó, 2017.

⁴⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Čtvero ročních dob v lidové tradici. Praha: Petrklič, 2008.

ünneppnapnak számított. Szent József napja a tavasz első napjaként és ünneppnapként azt is jelentette, hogy ezen a napon a magyar hagyományok szerint nem szabadott dolgozni. Szlavóniai magyarok úgy tartották, hogy ezen a napon meg kell fürödni és tiszta ruhát kell felvenni. Ez a szokás kiválóan szimbolizálta a tavasz kezdetét, hogy az emberek tisztán lépjenek ebbe az időszakba.⁵⁰

Szent József napjához tartoztak egyes időjáráshoz kapcsolódó jóslatok. A magyar néphagyomány szerint, ha ezen a napon rossz idő volt, az sok halottat jelentett. A mondás úgy tartotta, hogy ezen a napon szólaltak meg először a madarak is, mert *Szent József kiosztotta nekik a sípot*. Ez a mondás abból is ered, hogy általában ezekben a napokban szoktak visszatérni a fecskék a területre, ezért több madáréneket volt hallható. A cseh népmondás szerint, ha József napján rossz az idő, akkor kevés gabona fog teremni, továbbá, ha ezen a napon fúj a szél, az azt jelentette, hogy a következő negyedévben is fújni fog. Magyar néphagyomány szerint, ha a három nap alatt kisütött a nap, az meleg nyarat ígért, de ha Benedek napján zörgött az ég, az száraz nyarat ígért. Általánosságban lehet mondani, hogy a két nemzet hasonló időjárásra számított az egész évben, mint a József-napi időjárás volt.⁵¹

Ehhez a naphoz fűződött a marhák legelésre való kihajtása és a méhek első kieresztése is a hosszú tél után. A cseh néphagyomány szerint Szent József napján a hajadon lányok egy tálba vetőmagot ültettek, amely húsvétra kihajtott és belerakhatták a hímestojásokat. Egyben ez a nap jelentős volt a csehországi üvegesek részére, mivel ez volt az utolsó nap, hogy lámpás alatt kellett dolgozniuk. Ezután ugyanis már reggeltől dolgozhattak természetes fény alatt a jó időjárás miatt. Ezért az üvegesek a József-nap utáni vasárnapon kimentek az erdőbe a lámpással, amelyet ott felakasztottak egy fára és énekeltek. Az énekek után elásták a lámpást, ezt a cselekvést a *fény temetésének* nevezték.⁵²

Benedek napján a magyar néphagyomány szerint hagymát ültettek el, amelyet később Bertalan napján használtak fel. A cseh néphagyomány szerint sem volt érdemes lustálkodni Benedek-napján, hanem árpát és hagymát volt érdemes vetni. Fontos megemlíteni, hogy a két nép ünneppnapjai nem teljesen egyeznek. Csehországban március 18-án Eduard névnapja van, a március 19-i József-nap az a két nemzetben egyező,

⁵⁰ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

⁵¹ DÖMÖTÖR, Tekla. Magyar népszokások. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.

⁵² LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Čtvero ročníh dob v lidové tradici. Praha: Petřklíč, 2008.

ugyanúgy, mint a március 21-i Benedek nap, amely Csehországban ma már a nem egyházi naptár szerint Radek névnapja.

2.3 Gyümölcsoltó Boldogasszony napja

Gyümölcsoltó Boldogasszony napját március 25-én ünnepeljük és ahogy már a nevéből sejthető, ezen a napon hagyományosan a gyümölcsoltás volt a középpontban. Egyben ezen a napon emlékeztünk Jézus fogantatására a Szentlélektől is. Ez a nap a magyar hagyomány szerint a gyümölcsoltásra volt a legjobb. Egyben fontos volt, hogy ezeket az oltott fákat nem szabadott letörni és ezért különös figyelmet fordítottak nekik. A Gyümölcsoltó Boldogasszony napján oltott fák letörése ugyanis nagy szerencsétlenséget jelentett és abban is hittek, hogy letörésük után vér fog belőlük folyni. Ezeknek a fáknak a terméséből nem adott a gazda senkinek, az ugyanis a termés elajándékozását jelentette volna. Ha ez a nap a húsvét előtti böjtnek az időszakára esett, akkor a böjtlőknek meg volt engedve a halfogyasztás.

Számos időjárást jósoló hiedelem is kapcsolódott ehhez a naphoz. A magyar néphagyomány szerint a rossz tavasz eljövetelét jelentette, ha ezen a napon hideg volt és esett az eső. Kispiacon é Palicson is a békák brekegését figyelték, ugyanis az hideget jelentett.⁵³ A cseh néphagyomány szerint ezen a napon tüzeket gyújtottak, hogy elégessék a telet és a meleg tavaszt köszöntsék.⁵⁴

2.4 Bolondok napja

Április elseje közismerten a bolondok napja is. Ezen a napon gyakori volt a gyermekek tréfálása. Ez a szokás a 16. századig nyúlik vissza, amikor IX. Károly francia király bevezette, hogy az új év január 1-jén kezdődött. Azok, akik ezt nem fogadták el, továbbá is Gyümölcsoltó Boldogasszony napjára tekintettek úgy, mint az új év kezdetére. Ők május 25-től ünnepelték az év kezdetét egészen április 1-jéig, ezért őket áprilisi bolondoknak nevezték el. Csehországban az áprilisi tréfákról már a 17. századból is találunk feljegyzéseket.⁵⁵

Ezen a napon a gyermekeknek szánt tréfák közé sorolható az, hogy elküldték őket a szomszédhoz, később a boltba, különféle lehetetlen dolgokért. Ezek közé tartozott, hogy a gyerekeknek szúnyogsírt, esernyőmagot, trombitahúrt vagy hegedűbillentyűt kellett

⁵³ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

⁵⁴ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

⁵⁵ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok ve starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nina Iris, 2016.

szerezniük. A cseheknél is elterjedt tréfa-kellék volt a szúnyogzsír, de a gyermekeket küldték fokért létrába, később már vízmértékbe buborékért is, vagy téglahajtóért.⁵⁶

Ezen a napon a magyar néphagyomány szerint nem szabadott vetni, mivel az rossz termést hozott. A cseheknél ezen a napon időjárást is jósoltak, miszerint, ha ezen a napon esett, akkor vizes május volt várható. Az ünnep az évek során átalakult és az iskolákban fordított napok formájában folytatta életét.

2.5 Szent György napja

Sárkányölő Szent György napját április 24. tartották meg, amely egyben a tavasz kezdetét is jelképezte a két nemzet számára. Ezen a napon a magyar népszokás szerint az állatokat hajtották ki a legelőkre. A kihajtáshoz számos népszokás tartozott, hogy bebiztosítják az állatok egészségét és termékenységét. Ezért amikor a marhákat hajtották ki, a lábaik alá fejszét, tojást, láncot vagy a gazdasszony kötényét rakták, hogy a jószágok termékenyek legyenek. Ez a szokás a gonosz szellemek elhárításához is alkalmas volt. Fontos szerepe volt a vesszőnek is, amellyel hajtották az állatokat. A teheneket leggyakrabban csipkeággal hajtották, hogy sok tejet adjanak. A csipkeágból végül szarát készítettek a vajköpülőbe. Szintén elterjedt volt csipkeág helyett felhasználni az aprószentek-napi virgácsot. A füstölés is fontos része volt az állatok kihajtásának, mivel féltek a boszorkányok és rossz szellemek rontásától. Hortobágyon például hagyományosan az állatokat füstölték a rontás ellen és azért is, hogy ne kóboroljanak el. A palócok pedig a népszokás szerint zöld ágakat és fokhagymát raktak az istálló ajtajára, hogy azt megvédjék.⁵⁷

A cseh népszokás szerint viszont ezen a napon nem volt szabad dolgozni a földeken, mivel az megzavarná a természet ébredését tavasszal és rossz termést hozna. A cseheknél úgy tartotta a mondás, hogy Szent György napján másztak elő a kígyók és gyíkok. Ez annak volt köszönhető, hogy ezen a napon már olyan meleg volt, hogy ezek az állatok is előbújtak rejtekhelyeikről. Érdekes, hogy a cseh néphiedelem úgy tartotta, hogy ezen a napon nem volt szabad vizet inni, mivel az a kígyók mérgevel volt teli. Viszont ajánlott volt kígyóra vadászni, amelyből később ebédet főztek, hogy utána megtanuljanak beszélni az állatok nyelvén. Cseh népszokás szerint érdemes volt ilyenkor négylevelű lóherét is keresni, amely a szerelmet és szerencsét jelképezte. Hajadon lányok

⁵⁶ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

⁵⁷ BARNA, Gábor. Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979.

ezután a lóherét a párnájuk alá tették, mert a hiedelem szerint akkor este álmukban megpillantották a jövőbelijüket.

Az ünnepnaphoz természetesen cseh időjárásjósló praktikák is fűződtek, miszerint, ha Szent György napján dörög az ég, akkor jó lesz a termés, és az egész évben onnan várható az eső, ahonnan a dördülés hallatszott. Az időjárással kapcsolatban mindkét nemzetnek egyező a békával való jóslás. Ha ezen a napon énekelnek a békák, akkor kedvező idő lesz a termésnek.⁵⁸

2.6 Húsvét

A húsvét és a hozzá tartozó szokások az egyik legösszetettebb ünnepek közé tartoznak, mivel több napon át tartó, mozgó ünnepről van szó. Húsvét keresztény ünnep, amely Jézus Krisztus feltámadását ünnepli. Az esemény a liturgikus év középpontjában áll.

Húsvét időpontja minden évben változik, mivel a keresztény ünnepkör a tavaszi napéjegyenlőség utáni első holdtölte napjára esik. Az időpont meghatározásához figyelembe kell venni a tavaszi napéjegyenlőséget - húsvét vasárnapja mindig a tavaszi napéjegyenlőség utáni első vasárnapra esik. A tavaszi napéjegyenlőség általában március 20-21 körül van. Figyelnünk kell a holdciklusra is - a húsvét időpontját a holdciklus is befolyásolja. Az ünnep mindig a tavaszi napéjegyenlőség utáni első holdtölte napjára esik, vagyis a holdciklus szerinti 14. napra. A húsvét időpontja tehát a tavaszi napéjegyenlőség utáni első vasárnap, amely a holdtölte napja vagy azt követő nap. Érdeemes megjegyezni, hogy a húsvét időpontja azért változik minden évben, mert a napéjegyenlőség időpontja és a holdciklus hossza nem egyezik pontosan a naptári évek hosszával. Ennek eredményeként a húsvét időpontja évente változik, de mindig tavaszi időszakban található.

A húsvéti ünnepkör a keresztény egyházban a nagyböjt időszakával kezdődik. Nagyböjt időszakát hamvazószerda napjától számoljuk. Ezen a napon a pap a hívek homlokára hamut szokott tenni, mint egyfajta bűnbánat és a halandó mivolta való emlékezés, megtisztulás jelképeként. A nagyböjt 40 napig tart, és a húsvétvasárnapon ér véget.

A nagyböjt időszakában a hívek böjtölnek és imádkoznak - azaz megtagadják maguktól bizonyos étel- vagy szórakozási szokásokat. A keresztény vallásból kiindulva

⁵⁸ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

a nagyböjt időszaka alatt csak háromszor volt szabad enni egy nap és csak egyszer lehetett jóllakni. A cseh népszokás szerint az első böjtvasárnapon peracet sütöttek, amiket este a faágakra tettek és másnap reggel a gyerekeknek azt mondták, hogy a róka hagyta ott őket, a perec később jó volt fogfájás ellen. Ez az időszak készíti fel a híveket a húsvéti ünnepkörre, amely Jézus Krisztus feltámadását ünnepli.⁵⁹

Az egyházi évben a nagyböjt utolsó hete a nagyhét, amely a virágvasárnapal kezdődik. Virágvasárnap a nagyböjt utolsó vasárnapja, és Jézus Jeruzsálembé vonulásának emlékét ünnepli, amikor az emberek pálmaleveleket terítettek elé. Virágvasárnaphoz kötődik a pálma szentelése. Magyar néphagyomány szerint gyakori volt a barka szentelése, amit nem vittek be a házba. A hagyomány szerint, ahány szem bimbó volt a barkaágon, annyi kisliba lesz a háznál. Gyakori volt a virágmagok ültetése is ezen a napon. A magyar néphagyományban népszerű volt a kiszejárás is. A kiszé egy bábu menyecske alak volt, amit szalmából készítettek. A kiszebábút a falun át vitték, végén pedig beledobták a falu melletti folyóba vagy elégették. A bábu a telet, a böjtot és a betegséget jelképezte.⁶⁰ Cseh néphagyomány szerint a barkaágot vagy fűzfaágot bevitték a házba és a szentkép vagy feszület alá helyezték. Szintén cseh néphagyomány szerint virágvasárnapon nem szabadott sütni, öreg ruhát felvenni, mivel a hiedelem úgy tartotta, hogy amilyen a virágvasárnap, olyan lesz az aratás is.⁶¹

A nagyhét a legfontosabb keresztény ünnepkör, a húsvét előkészítése, amely a húsvétvasárnapal zárul, Jézus feltámadásának ünnepével. Nagycsütörtökön a harangok elhallgatnak, miszerint „*A harangok Rómába mentek.*” Nem szólt sem harang, sem csengő, sem orgona. Nagycsütörtökön arra emlékezünk, amikor Krisztusnak az Olajfák-hegyén való elfogatása történt. A Zöldcsütörtök a katolikus hagyományban a Nagycsütörtök, az utolsó vacsora napjának neve. A "Zöld" jelző a növények frissességét és az élet szimbólumát hordozza. Magyar néphagyomány szerint zöldcsütörtökön spenótot főztek, hogy jó legyen a termés.⁶² Csehországban egy új hagyomány, miszerint zöldcsütörtökön zöld színű sört is lehet fogyasztani. A cseh népszokás szerint ezen a napon hagyományosan káposztát savanyítottak, ami a húsvéti előkészületek része volt és más zöld színű ételeket fogyasztottak, mint az új élet jelképe.⁶³

⁵⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

⁶⁰ DÖMÖTÖR, Tekla. Magyar népszokások. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.

⁶¹ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok ve starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nina Iris, 2016.

⁶² MOLNÁR, István. Néphagyományunk értékeiből. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.

⁶³ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčjeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

A Nagypéntek a kereszténységben Jézus Krisztus kereszthalálának napját jelöli, amikor a Golgotán keresztre feszítették. Ezen a napon a hívők emlékeznek Jézus szenvedésére és áldozatára. Nagypénteken a magyar néphagyomány szerint nem szabad kenyeret sütni, mivel az kövé válna. Ha ezen a napon esett az eső, az jó időt jósolt tavaszra, de ha ezen a napon szép volt az idő, akkor az rossz termést jelentett. A hagyomány szerint ezen a napon fontos volt, hogy a lányok mosakodjanak meg, hogy szépek legyenek és ne fájjon a szemük.⁶⁴ A cseh néphagyomány szerint nem szabadott ezen a napon mosni és takarítani, mivel ez a nap a gyászolás napja. Ez a nap a mágikus erőkhöz is kapcsolódik, miszerint ezen a napon megnyílnak a hegyek és kincseket tárnak fel. Nagypénteken nem volt szabad semmit kölcsönadni, mert a kölcsönadott tárgyra átok került.⁶⁵

A Nagyszombat a keresztény hagyományban húsvétvasárnap előtti nap, amikor Jézus Krisztus sírban való nyugalma emlékeznek a hívők. Ezen a napon gyakran zajlanak különféle szertartások, valamint az ünnepre való felkészülés részeként folyik a húsvéti ételek, például a sonka és tojás készítése. A Nagyszombat a várakozás és ünnepi előkészületek időszaka, amely a húsvétvasárnap ünnepével zárul. A magyar néphagyomány szerint fontos volt körül seperni a házat, mivel az elűzte a rossz szellemeket és a boszorkányokat és egyben a húsvéti nagytakarítás része is volt. A takarításhoz kapcsolódott a nagyszombati féregűzés. Ezen a napon tértek vissza a harangok Rómából és mikor először megszólaltak a harangok, a gazdasszony takarítás közben azt mondta: „*Kígyók, békák távozzatok!*”⁶⁶ Cseh néphagyomány szerint fehér szombatnak is nevezik ezt a napot, ami a nagytakarításra és az ezen a napon történő meszelésre és festésre utal. Mindkét népszokás szerint ezen a napon készítették a hímestojásokat. Hagyományosan, mivel régen még nem voltak könnyen elérhetőek festékek a tojások festéséhez, így a természetes anyagokat használták fel a festéshez. Ezek közé tartozott a hagymahéjjal, céklával, cseh népszokás szerint káposztával vagy hársfa és tölgyfa kérgével. Az említett technika szerint az alapanyagokkal együtt főzik a tojásokat. Mindkét néphagyomány szerint használtak viaszt is és cernát is a díszítéshez.⁶⁷

Húsvétvasárnap a keresztény vallásban a húsvét ünnepének csúcspontja, amikor a hívők ünneplik Jézus Krisztus feltámadását a halottak közül. Ez a nap a remény, az

⁶⁴ MOLNÁR, István. Néphagyományunk értékeiből. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.

⁶⁵ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok ve starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nina Iris, 2016.

⁶⁶ MOLNÁR, István. Néphagyományunk értékeiből. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.

⁶⁷ BEKE, Mari. 77 magyar népi játék. Budapest: Corvina Kiadó, 2017.

újjászületés és az örök élet jelképe, amelyet a keresztény egyházak ünnepelnek és számos hagyomány, szertartás és örömteli esemény kísér. A húsvétvasárnap hagyományosan magában foglalja a húsvéti kosár szentelését, amikor a hívők kalácsot, sonkát és más élelmiszereket vittek a templomba, hogy azokat egy pap áldja meg. Az áldott ételek a húsvéti ünnep jelképei, és a szertartás a Jézus feltámadásában való részvételt hangsúlyozza. Magyarországon hagyományos volt a zöldjárás is, amikor két lány kaput tartott a többi lánynak, akik átbújtak azon és közben énekeltek, ez a tavasz eljövételét jelképezte. Amelyik lány a zöldjárás után hamarabb hazaért, az ment hamarabb férjhez.⁶⁸ A cseh néphagyomány szerint bárány formájában sütöttek kalácsot. Ha ezen a napon esett az eső, az száraz nyarat jósolt. A fonott kalács mindkét népszokás hagyományaiban fontos szerepet játszik, mivel az örök életet, feltámadást, összetartozást és bőséget jelképezi.⁶⁹

Húsvéthétfő, vagy húsvét másnapja a húsvéti ünnepek zárónapja, és egyes kultúrákban hagyományosan különféle tevékenységekkel és eseményekkel jár. Ezen a napon az emberek gyakran ünneplik a tavasz ébredését és az újjászületést. A két néphagyomány szokásai közt erős eltérés, hogy míg a magyar hagyomány szerint általában locsolkodni járnak a legények, addig a cseh szokás szerint vesszőznek. A szokás lényege, hogy a fiúk locsolóverssel felszerelve felkeresik a lányokat. A locsolás során a fiúk általában kis vödör vízzel, napjainkban kölnivel locsolják meg a lányokat. A lányoknak az a feladatuk, hogy a locsolásért cserébe ajándékot vagy hímestojást adjanak a fiúknak. A húsvéti locsolkodás hagyománya régi időkre vezethető vissza, amikor őseink a víz tisztító és megújító tulajdonságait tisztelték. A tavaszi rituáléban az ifjú, hajadon nőt a víz erejével tisztították meg. A húsvéti locsolkodás hagyománya összefügg Krisztus feltámadásával, miszerint Jézus sírját őrző katonák vízzel locsolták le azokat a nőket, akik a megváltó feltámadását hirdették, annak érdekében, hogy elnémítsák őket.⁷⁰ Érdekes, hogy a locsolkodás hagyomány szláv eredetű, legalább is a legkorábbi említések erről a szokásról szláv eredetűek. Már a 14. században tesz róla említést a cseh Konrad Waldhauser, ami mellett említi a vesszőzés hagyományát is. A vesszőzés egy olyan szokás volt, ami egyenrangú volt a locsolkodással. Az úgynevezett "*pomlázka*" nevű, általában fűzfavesszőből készült vékony korbácsot használták, amellyel a fiúk megvergették a lányokat. Ezek után a vesszőre a lányok szalagot kötöttek és hímestojásokat adtak a fiúknak. Ez a hagyomány ismert volt Csehország és Szlovákia

⁶⁸ MOLNÁR, István. Néphagyományunk értékeiből. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.

⁶⁹ ZÍBRT, Čeněk. Veselé chvíle v životě lidu českého. Praha: Vyšehrad, 2006.

⁷⁰ DÖMÖTÖR, Tekla. Magyar népszokások. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.

területén is.⁷¹ Magyar néphagyomány szerint a megszerzett hímestojásokkal a fiúk játszottak. Két tojást összekocogtattak, amíg az egyik el nem tört. A maradék tojás tulajdonosa volt a győztes. Ezt a játékot kókányolásnak is nevezték. A tojást a fal tövébe helyezték, majd öt tyúklépés távolságból megpróbálták belevágni egy pénzéremmel. Ha a pénzérmével sikerült úgy eldobni, hogy az megállt a tojásban, akkor a kókányoló fiú nyerte a tojást.⁷²

2.7 Boszorkányégetés

A német népszokásokban elterjedt boszorkányszombat, vagy Walpurgis-éjen, ami általában május 1-jére esik, a hiedelmek szerint a boszorkányok találkoznak az ördögökkel, gyakran hegytetőn. Szent Valburga ünnepe, május 1-je előestéje és éjszakája a német és magyar kultúrában hosszú múltra tekint vissza. A gyökerek egészen a 9. századig nyúlnak vissza, hiszen 870-ben, május 1-jén Szent Walburgát kanonizálták, és relikviáit Eichstättben helyezték el. A germán régiókban tisztelték, mivel állítólag ő nyújtott védelmet a pestissel, járványokkal, köhögéssel és boszorkányokkal szemben. Az emberek azon az éjszakán imádkoztak a szenthez, hogy megvédje őket a boszorkányoktól. Cseh néphagyomány szerint hagyományosan április 30-án történik a boszorkányok égetése, ez a hagyomány a mai napig megfigyelhető Csehországban. Ezen a napon az egyes településeken található magaslatokon, dombokon épített tűzrakásokon égetik el a boszorkányokat, vagyis az elkészített bábukat, amiknek boszorkány formájuk van. A cseh néphagyományban szokás volt a seprűket is meggyújtani és azok égett maradványait hazavinni boszorkányok elleni védelemért.⁷³

2.8 Május elseje

Május az ébredő természet időszaka. Ez a csodálatos időszak számos népi hagyománnyal van összefonva. A néphagyomány szerint a májusi eső különleges jelentőséggel bír. Ha május első hetében esik az eső, jó termésre lehet számítani. A lányok ebben az időszakban hagyományosan kibontott hajjal álltak ki az udvarra az esőben, remélve, hogy szépülnek, és hajuk hosszabb lesz. Egyúttal mondókát szavaltak: *"Ess, eső, ess, holnap délig ess! Zab szaporodjék, búza bokrosodjék. Az én hajam olyan legyen, mint a Duna hossza! Még annál is hosszabb, mint a tenger hossza!"* Május elseje a természet

⁷¹ ZÍBRT, Čeněk. Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní. Praha: Vyšehrad, 1889.

⁷² BEKE, Mari. 77 magyar népi játék. Budapest: Corvina Kiadó, 2017.

⁷³ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok ve starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nina Iris, 2016.

ébredésének és megújuló erejének ünnepe. A májusfát, amit régebben hajnalfának vagy jakabfának is neveztek, virágokkal és színes szalagokkal díszítették fel. Ezen a napon a legények titokban állították fel a májusfát a falu lányai számára. A májusfa nemcsak a fiatalság ébredő szellemét szimbolizálta, hanem a tavaszi virágzás és a zsendülés örömnepét is. Ahol május elsején felállították, ott azt május utolsó vasárnapján vagy pünkösdkor szokás volt elbontani. A fa kidöntése különböző versenyekkel, tánccal egybekötött mulatozással és a fa körüli táncolással történt.⁷⁴ Csehországban is hagyományosan állították májusfát. A cseh néphagyomány szerint május elsején a lányokat a kivirágzott cseresznyefa alatt kell megsókolni. A csók szépséget és ifjúságot ígér neki.⁷⁵

2.9 Fagyosszentek

A népi hagyományban a Pongrác, Szervác és Bonifác napokat (május 12., május 13., május 14.) valamint Orbán napját (május 25.) közösen nevezik fagyosszenteknek. A várható májusi fagyok miatt érzékeny növények palántáit, mint például az uborka, paradicsom vagy bab, csak a fagyosszentek után ültették ki a szabadba. Ehhez a népszokáshoz időjóslatok is kapcsolódtak, Nagydobronyban úgy tartották, hogy ha fagyosszentekkor nagy a hideg, akkor rossz termés várható. Több vidéken azt hitték, hogy ha az időjárás felhőtlen, akkor jó bortermés várható.⁷⁶ A cseh néphagyomány szerint is a fagyosszentekhez sok időjárást jósoló szokás tartozott. Úgy tartották, ha Pongrác napján nem esik az eső, akkor jó lesz a bortermés. Továbbá, hogy Bonifác napján megfagynak a fák.⁷⁷

2.10 Pünkösd

Pünkösd a húsvét utáni ötvenedik napon van. A húsvét utáni hetedik vasárnapon és hétfőn tartott ünnep a Szentlélek kiáradását ünnepli. A pünkösd királyválasztás egy régi európai népszokás. A közmondás szerinti "rövid, mint a pünkösd királyság" arra utal, hogy különböző ügyességi próbákkal választott király hatalma csak egy évig tartott. Régen sok helyen pünkösdkor zöld ágakat tűztek ki a házakra, kerítésekre és istállókra, hogy elűzzék a rossz szellemeket. A pünkösd időjárás a bortermés jóslatát is hozta, és a néphagyomány szerint a pünkösd harmatnak gyógyító ereje van, amit szembetegségek

⁷⁴ MOLNÁR, István. Néphagyományunk értékeiből. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.

⁷⁵ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

⁷⁶ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

⁷⁷ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Čtvero ročních dob v lidové tradici. Praha: Petrklič, 2008.

ellen használtak.⁷⁸ A pütkösdi királyhoz hasonló hagyomány él Csehország keleti részén, amit „*jízda králů*” -nak neveznek, vagyis szabad fordításban a „királyok menete”, amikor a fiatal emberek hagyományos népviseletben, díszes felvonuláson vesznek részt. Az esemény „királya” az, aki különféle ügyességi versenyt nyer, de van, hogy választás során kerül ki a király.⁷⁹

Magyar néphagyomány szerint, ha pütkösdkor kellemes az időjárás, akkor bőséges bortermés várható. Azonban a pütkösdi eső rossz előjelnek számított, egy közmondás szerint "a pütkösdi eső ritkán hoz jót". Cseh hagyomány szerint Šumava területén a férfiak kimentek pütkösdi előéjszakáján a falu terére és ostorral pattogtattak, hogy elűzzék a rossz szellemeket.⁸⁰

2.11 Úrnapja

Úrnapja, Úr Szent Testének és Szent Vérének ünnepe, is mozgó ünnep melyet pütkösdivasárnap után a második hét csütörtökén tartják. Régen a falu lakói, kicsiktől nagyokig, együtt imádkoztak a bőséges termés és a testi egészség reményében. Magyar néphagyomány szerint az oltársátrak díszítéseit és virágait a körmenet után haza vitték, és a kerti növények közé helyezték, hogy védelmet nyújtsanak a kártevők ellen. Mindkét ország hagyományaira jellegzetes ezen a napon a körmenetek rendezése.⁸¹ Cseh néphagyomány szerint a körmenetben jártak „koszorúslányok”, akik fehér ruhákba voltak öltözve és kosaraikból fehér virágokat szórtak az útra.⁸²

3. Nyári ünnepek

Az ünnepek időzítése az év során messze nem egységes. Nyáron, a Szent Iván napja és Szent István király napja közötti időszakban hiányoznak a markánsabb egyházi vagy világi ünnepek, amelyek legalább olyan nagy hatással lennének az emberek életére, mint például a karácsony vagy a húsvét. Ebben az időszakban zajlik a betakarítás, a mezőgazdasági munka az embereknek sok idejét elveszi, és érthető módon az európai földművelő nép évszázadokig kevésbé fordított figyelmet az ünneplésre ebben az időszakban. Az emberek életében a tavasz, a nyár és a kora ősz a mezőgazdasági

⁷⁸ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

⁷⁹ ZÍBRT, Čeněk. Veselé chvíle v životě lidu českého. Praha: Vyšehrad, 2006.

⁸⁰ ZÍBRT, Čeněk. Veselé chvíle v životě lidu českého. Praha: Vyšehrad, 2006.

⁸¹ BALASSA, Iván. ORTUTAY, Gyula. Magyar Néprajz. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1979.

⁸² ZÍBRT, Čeněk. Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prstonárodní. Praha: Vyšehrad, 1889.

munkával teli időszakot jelentette, emiatt ebben az időszakban nem találunk annyi ünnepet és népszokást, miközben télen és kora tavasszal több ünnepi eseményt figyelhetünk meg. A nyár és az ősz inkább a gazdasági élettel összefüggő jeles napokról szól. Ebben az időszakban számtalan szokást és babonát annak érdekében végeztek, hogy sikeres legyen a földművelés, jó legyen a termés és egészségesek az állatok. Az emberek az ártalom, a rossz és a rontó szándékok elhárítását a hit, a rítusok és a hiedelemcselekmények segítségével kívánták elérni.⁸³

3.1 Medárd napja

Szent Medárdnak különösen fontos szerepe van az időjárás hagyományokban. A legendák és népszokások szerint Szent Medárd napja, június 8., egyfajta időjóslás szolgálatában áll. A hiedelem szerint, ha Szent Medárd napján esik az eső, akkor a következő hat hét időjárása esős lesz. Ellenkező esetben, ha aznap nincs eső, szárazabb idő várható. Ez a népi időjóslás hagyományosan kapcsolódik a mezőgazdasági tevékenységekhez, különösen a termés növekedéséhez és fejlődéséhez. A parasztok és gazdák érdeklődése a megfelelő időjárás iránt kiemelkedő fontosságú volt a jó termés és a gazdasági siker szempontjából.⁸⁴ A cseh néphagyomány szerint, ha ezen a napon esik az eső, akkor még negyven napig esni fog.⁸⁵

3.2 Páduai Szent Antal napja

Páduai Szent Antal napját június 13-án tartjuk. Ehhez a naphoz számos olyan hiedelem és szokás alakult ki, amelyek az állattartással voltak összefüggésben. Egyes településeken ezen a napon nem fogták be a jószágot vagy láncon vezették a jószágot. Ehhez a naphoz kapcsolódott a Szent Antal tüze, amelyet a bőrgyulladás ellen használtak. Érdekes, hogy más magyar régiókban, például a Mura-vidéken tilos volt tüzet gyújtani a bőrgyulladás elkerülése érdekében.⁸⁶ Magyarország területén is végeztek férjjeszó praktikákat ezen a napon, amikor a lány egész nap csak kenyeret és vizet fogyasztott, utána éjfélkor átlépett az ágyon, gyertyát gyújtott és egy tükröt tett maga elé. A hiedelem

⁸³ BALASSA, Iván. ORTUTAY, Gyula. Magyar Néprajz. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1979.

⁸⁴ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

⁸⁵ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Čtvero ročních dob v lidové tradici. Praha: Petrklíč, 2008.

⁸⁶ JÚNIUS 13. PÁDUAI SZENT ANTAL NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com).
Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/junius-A7E9/junius-13-paduai-szent-antal-napja-A7F0/>

szerint a tükör megmutatta a jövőbeliét.⁸⁷ Cseh népszokás szerint is a házasságkötéshez fűződött ez a nap. A hiedelem szerint azok a lányok, akik férjhez akartak menni, legalább egyszer meg kellett látogatniuk a helyi zarándokhelyet. A hagyományhoz szorosan kapcsolódott a hetes szám, miszerint a lányok hétszer be kellett menni a templomba és minden alkalommal imádkoznia kellett, hogy mihamarabb férjhez mehessen.⁸⁸

3.3 Keresztelő Szent János napja

Keresztelő Szent János napját június 24-én ünnepeljük. Ez a nap az egyházi naptárban a nyári napforduló közelében helyezkedik el. Ezt az ünnepet ismerni Szent Iván ünnepének is és nyári napforduló egyik kiemelkedő eseménye, amely során a szertartásos tűzgyújtásnak fontos szerepe van. A tűz erejének tisztító, gonoszűző tulajdonságába vetett hit az alapja a Szent Iván-napi tűzgrás szokásának. A feltételezés szerint az ekkor meggyújtott tűz védelmet nyújt a köd, a jégeső és a dögvész ellen, továbbá elősegíti a bőséges termést. A szertartásos tűzgrásnak emellett egészség- és szerelemvarázsló célja is volt. Ez a hiedelem a magyar lakta területeken, legfőképp az északi és déli részein maradt. Az adatok szerint a tűzrevalók között szerepelt a rözse, májusfa, gaz és szemét is. Egyes helyeken a lányok gyűjtötték össze a tűzrevalót, sőt, maguk gyűjtötták meg a tüzet is. Bocsárlapujtón a lányok zsúpkévéket szúrtak botra, majd ezeket gyűjtötták meg, míg Drégelypalánkon gallyakból és szalmából gyűjtöttak tüzet. Kolonban a lányok paraszt vittek bögrében, a fát pedig az ölükből szállították.⁸⁹ Csehország területén is Szent Iván éjszakáján tüzeket gyűjtöttak a dombtetőkön - ezt nevezték János égetésnek. Az ünnepet lakoma, tánc és sportesemények, köztük égő farönkök dobálása és a tűz felett ugrálás kísérte. Úgy hitték, hogy Szent Iván éjszakáján a gyógyító növények a legnagyobb erejükkel bírnak, és azután elvesztik erejüket. A Szent Iván napi növényekből, melyek közé tartozott a kakukkfű, helyi szokássá vált "Szent Iván ágának" a készítése. A Szent János napi virágokkal jóstak is, főleg azok a lányok, akik kíváncsiak voltak a jövőbelijükre, és ezeket a virágokat rituális védelemre és megtisztulásra is használták.⁹⁰

⁸⁷ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

⁸⁸ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Čtvero ročních dob v lidové tradici. Praha: Petrklíč, 2008.

⁸⁹ JÚNIUS 24. KERESZTELŐ SZENT JÁNOS NAPJA VAGY SZENT IVÁN-NAP | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/junius-A7E9/junius-24-keresztelo-szent-janos-napja-vagy-szent-ivan-nap-A7F8/>

⁹⁰ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

3.4 Péter-Pál napja

Ezt az ünnepet június 29-én tartják és sok hiedelem kötődik hozzá. Magyar népszokás szerint úgy tartották, hogy a búza töve ezen a napon megszakad, jelezve az aratás kezdetét. A Mura-vidéken ezen a napon kezdték el aratni a rozst. Topolyán kimentek megnézni a búzát, és egy-két kaszasuhintást tettek próbaképpen, mivel ezen a napon amúgy nem volt szabad dolgozni.⁹¹ Cseh néphagyomány szerint Péter-Pál napján minden folyó valamilyen nyári ajándékot, áldozatot kér, ezért attól féltek, hogy aki ezen a napon a patakban fürdik, az bele fog fulladni. Ezért Péter-Pál napján nem volt szabad fürdeni. Még a 19. század elején a prágai halászok ezen a napon vonakodtak kihúzni a vízből a vízbe fulladtakat, mert attól tartottak, hogy a Moldva folyóban élő vízimanó megbosszulja nekik ezt a tettet.⁹²

3.5 Mária Magdolna napja

Július 22-én mindkét néphagyomány szerint ajánlott a lányoknak haját vágniuk, hogy az hosszabbra nőjön. Cseh néphagyomány szerint nem szabadott ezen a napon mosdani, mert Mária Magdolna hosszú haja behúzta volna őket a vízbe. Továbbá tilos volt házasodni, mivel az ezen a napon megkötött házasság balszerencsét hozott.⁹³ Magyar népszokás szerint tilos volt mosni és sütni, továbbá esőt vártak ezen a napon, mivel úgy hitték, hogy Mária Magdolna siratja a bűneit.⁹⁴

3.6 Anna napja

Anna napján, július 26-án a magyar népszokás szerint a kender töve szakad meg, ezért ekkor kezdték el a kender betakarítását. Szép idő esetén ezen a napon szedik az úgynevezett annababot. Medvesalján Anna napja előtt egy héttel ajánlott kiszedni a hagymát, mert akkor hosszabb ideig friss marad. Az a hiedelem is létezett, hogy Anna a kötényében hordja a bogarakat, és ilyenkor rajzanak a legyek.⁹⁵ Cseh néphagyományban erősen népszerű volt a Szent Anna napján megrendezett zarándoklat. Elterjedt volt az a mondás is, miszerint Anna napja körüli három napon, három adott órában virágzik a víz.

⁹¹ VOIGT, Vilmos. A magyar folklór. Budapest: Osiris Kiadó, 1998.

⁹² VYKOUKAL, František Vladimír. Rok ve starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nina Iris, 2016.

⁹³ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

⁹⁴ BARNA, Gábor. Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979.

⁹⁵ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

Azt, hogy melyek azok a napok és órák, senki sem tudta. De, aki pont rossz időben mosdott a vízben, rühatkát kaphatott.⁹⁶

3.7 Aratási szokások és hiedelmek

Július a betakarítás hónapja. A gabona betakarításának sikerét számos hiedelem és szokás kísérte. Az első learatott búzaszálnak különféle jelentőséget tulajdonítottak, például madaraknak adták, egészség- és termékenységvarázsló céllal. Magyar népszokás szerint az aratókat elsőként meglátogató gazdát vagy családtagját a learatott gabona szalmájával megkötözték, és csak akkor engedték szabadon, ha borral vagy pénzzel kiváltotta magát.⁹⁷ Ez a szokás Csehország területén is jelen volt, ott pénzzel vagy sörrel tudták magukat kiváltani a megkötözöttek. Az utolsó kévéhez is különféle hiedelmek, szokások kötődtek a cseh néphagyományban. Ebből készült az aratókoszorú, amelyet általában a földesúrnak készítettek. Az utolsó kalászból készített aratókoszorú lehetett korona formájú vagy koszorú alakú, gyakran mezei virágokkal és szalagokkal díszítve. A nagyobb uradalmakban az aratókoszorú vitele, átadása ünnepélyesen ment végbe. Cseh népszokás szerint éhséget jelentett, ha az aratáskor még egy kalászon virág volt. Első nap az aratás után a kaszát újra megköszörülték, hogy az ördög ne tudja meg, mit arattak aznap. Ha vihar közelgett az első aratáskor, az első mennydörgésnél mindenki a földre rogyott, mivel abban hittek, hogy akkor nem fog fájni a hátuk. Mikor már vitték el a termést a földekről, megálltak egy pataknál vagy tónál és három kalászt belemártottak a vízbe, hogy ne égjen el a termés.⁹⁸

3.8 Nagyboldogasszony napja

Nagyboldogasszony napján, augusztus 15-én magyar népszokás szerint virágokat és gyógynövényeket szenteltek, melyeket a betegek számára füstöltek. Asszonyoknak tilos volt a folyóvízben fürdeniük, mert különben elvéreztek volna.⁹⁹ Nagyboldogasszony napja sok helyen búcsúnap volt. Csehország területén is elterjedt volt a virágok és magvak szentelése. Ezek a szentelt magok a hiedelem szerint elűzték a vihart, jégesőt és árvizet. Csehország déli részén ezen a napon mézes kását ettek, hogy éjjel ne látogassák meg őket a szellemek.¹⁰⁰

⁹⁶ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

⁹⁷ MOLNÁR, István. Néphagyományunk értékeiből. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.

⁹⁸ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

⁹⁹ MOLNÁR, István. Néphagyományunk értékeiből. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.

¹⁰⁰ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

3.9 Szent István napja

Az augusztus 20-i Szent István-naphoz különleges paraszti hagyományok kapcsolódtak. Magyarország délkeleti részén úgy tartották, hogy ha Szent István napján jó az idő, az bő gyümölcstermést jelentett. Említik azt is, hogy ekkor vágják le a szúnyogkirályt, ami ezek a rovaroknak a csökkenésével jár. Magyarország keleti részének egyes településein úgy tartották, hogy ezen a napon indultak el a gólyák. Medvesalján és Péterfalván ekkor kezdődött a málnaszedés.¹⁰¹ Bár Szent István szentté avatása augusztus 20-án történt, Csehországban ezen a napon Bernátnak van névnapja.

4. Őszi ünnepkör

Az őszi hagyományok a természet változásaihoz és a termés betakarításához kapcsolódnak. Ilyenkor számos helyen megrendezik az őszi szüreti fesztiválokat, melyek során ünneplik a gazdag termést. A disznóvágás is jellemző őszi és téli tevékenység, ami a télre való felkészülés egyik fontos része. Mindenszentek és Halottak napja az elhunytak emlékének szentelt ünnepek. Az őszi hagyományok gazdagítják a kulturális eseményeket és erősítik a közösségi kötelekeket. A cseh őszi hagyományok a hűvösebb idő beköszöntével és az aratásokkal kapcsolódnak össze. A szőlőszüret és a bor készítése is fontos része az őszi hagyományoknak.¹⁰²

4.1 Kisasszony napja

Kisasszony napja szeptember 8-án van és számos helyen az év egy fontos időszakának számított, mivel ezen a napon léptek szolgálatba a cselédek. A naphoz különböző időjárásjóslási hagyományok is kapcsolódtak. A gyenge eső azt jelentette, hogy egész szeptemberben esni fog az eső. A vetés kezdetét is jelentette ez a nap, és egyes helyeken a gazda hagyományosan megszentelte a vetőmagot, tiszta ruhába öltözött, és csendben járt, miközben senkihez sem szólt. A vetés során kifejezetten tilos volt káromkodni. Miután befejezte a munkát, magasra dobta a zsákot, remélve, hogy ezáltal nagyra nő majd a gabona. Pereszlényben azt is hitték, hogy ezen a napon búcsúznak a

¹⁰¹ AUGUSZTUS 20. SZENT ISTVÁN NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com).
Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nepiit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/augusztus-A84C/augusztus-20-szent-istvan-napja-A860/>

¹⁰² HOPP, Lajos. A megváltozott hagyomány. Folklor, irodalom, művelődés a XVIII. században.

fecskék, még mielőtt elindulnának délre.¹⁰³ A cseh néphagyomány is úgy tartotta, hogy amilyen idő lesz ezen a napon, olyan idő lesz a következő nyolc hétben és a fecskék búcsúzásáról is ezen a napon tesznek említést.¹⁰⁴

4.2 Máté napja

Máté napja szeptember 21-re esik. Egyes magyar településeken ezen a napon nem szántottak, mivel úgy vélték, hogy akkor a földet felveri a gaz. A néphagyomány szerint Máté napjának tiszta időjárásából jó bortermésre következtek.¹⁰⁵ Cseh néphagyomány szerint azok a gyerekek, akik Szent Máté éjszakáján születtek, rendkívüli képességgel rendelkeztek és állítólag látták a szellemeket. Ezen a napon azok a lányoknak volt ajánlott jósolni, akik kíváncsiak voltak a jövőbeliükre. Máté napja előestéjén érdemes volt a lányoknak hagyni magokat vagy papírdarabokat vízben úszni, ebből aztán rájöttek, ki lesz a jövőbelijük.¹⁰⁶

4.3 Mihály napja

Szeptember 29-e Szent Mihály napja. A magyar néphagyományban ezt az időpontot az állattartók gazdasági évfordulójaként tekintették, és Szent György napján legeltetett állatokat ekkor hajtották vissza. Ez volt a pásztorok elszámoltatásának és szegődtetésének ideje. A Hortobágy környékén a juhászokat Mihálytól Mihályig alkalmazták, és ezért ez a nap volt számukra a legnagyobb ünnep, amelyet mulatságok és bálók kísérték. Ezen a napon nőknek nem volt szabad dolgozni. Aki ekkor mosott, annak kiszáradt a keze. A pásztorok körében számos időjósító hiedelem volt ismert ezen a napon. Például az állatok viselkedését figyelve jósoltak az elkövetkező időszak időjárására. Ha Szent Mihály éjszakáján a juhok vagy a disznók együtt feküdtek le, akkor hosszú és erős telet vártak, ellenkező esetben enyhét. Az a hiedelem is létezett miszerint, ha a fecskék még nem repültek el Szent Mihályig, akkor hosszú ősze lehet számítani. Ezt a fecskékkel kapcsolatos időjósítást a cseh népszokásban is megtaláljuk Szent Mihály napján. Szent

¹⁰³ SZEPTEMBER 8. KISASSZONY NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/szeptember-A867/szeptember-8-kisasszony-napja-A86A/>

¹⁰⁴ ZÍBRT, Čeněk. Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní. Praha: Vyšehrad, 1889.

¹⁰⁵ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

¹⁰⁶ ZÍBRT, Čeněk. Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní. Praha: Vyšehrad, 1889.

Mihály után kezdték el törni a kukoricát és ezzel elkezdődött a kifsarsang ideje, amely november 25-ig, Katalin napjáig tartott.¹⁰⁷

4.4 Ferenc napja

A magyar néphagyomány szerint egyes helyeken október 4-én, Szent Ferenc napján kezdődött meg a szüret. Előtte ostorral durrogattak a közeli dombon, hogy elűzzék a rossz szellemeket. A gazdasszonyok a nyírfának az ágát rakták be a tyúkok fészkébe, hogy a csirkék ne pusztuljanak el. A hiedelem szerint a nyírfaág megvédte a csirkéket a gonosz szellemtől mindaddig, amíg ki nem kelnek.¹⁰⁸ A cseh népszokás szerint a búza betakarítását ezen a napon be kellett fejezni.¹⁰⁹

4.5 Szüret

A szüret a szőlő betakarításának időszaka, ősszel történik, amikor a szőlő már érett és készen áll a szüretelésre. A szüret fontos esemény a borászatban, mivel a szőlőből kinyert gyümölcsle alapanyaga lesz a boroknak. A szürettel kapcsolatos hagyományok szerte a világon különböznek, de gyakran tartalmaznak olyan elemeket, mint a szüreti felvonulások és hasonló ünnepek. A szüret idején a borászatokban és a szőlőültetvényeken gyakran rendeztek különféle eseményeket, bálakat, ahol a résztvevők együtt ünnepelték a betakarítást. A szüret hagyományai sokszor a vidéki életmód és a borászati kultúra mély gyökereire vezethetők vissza. A szőlőtermesztés és borászat hosszú történelmi múltra tekint vissza, és ennek megfelelően a szürethez kapcsolódó hagyományok is gazdagok és változatosak. A 18–19. században a szüret időpontját hagyományosan valamilyen jeles naphoz kötötték, Szent Mihálytól Simon-Júdás napjáig (október 28.). Az Alföldön Szent Mihály-napkor kezdték a szüretet, a Dunántúl nagy részén Terézia (október 15.) és Tokaj-Hegyalján pedig Simon-Júdás napján. A szüret közben a házigazda étellel és itallal látta vendégül a szüretelőket, akik kóstolhattak a szőlőből és a mustból, valamint vihettek haza kóstolót. A nagyobb mulatságok és szüreti felvonulások hagyományosan a bortermelő vidékeken zajlottak. A szüreti hangulatot jól tükrözte a múlt századi leírásokban említett zajongás, dalok, lövöldözés és egyéb mulatozások. Egyes helyeken fontos szerepet játszott a vinczellért, aki szőlőből fonott koszorúval a kezében, szőlővel kirakott bottal a csapat élén vonult le a hegyről a borház felé. Az esemény során népdalokat énekeltek, majd megálltak a borház előtt. A vinczellér

¹⁰⁷ BARNA, Gábor. Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979.

¹⁰⁸ MOLNÁR, István. Néphagyományunk értékeiből. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.

¹⁰⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Čtvero ročních dob v lidové tradici. Praha: Petrklíč, 2008.

leemelte a kalapját, rövid üdvözlő beszédet mondott, majd a koszorút a háziasszonynak, a botot pedig a háziúrnak nyújtotta át. Ezután a tömeg vacsorával és mulatsággal ünnepelte tovább az eseményt. Az említett századi szüreti hagyományok egyértelműen mutatják, hogy a szüret a vidéki élet fontos része volt, és az események szórakoztatók, közösségépítők voltak. A tisztségviselők, a koszorúk és a maszkos alakok mind hozzájárultak a szüreti mulatságok egyedi és színes karakteréhez.¹¹⁰ Csehországban is a mai napig erős hagyományokkal van összekötve a szüreti időszak. A régi hagyományok közé tartozott az „hegy leütése” is. A hagyomány során egy 5 méter magas rudat ütöttek le a szőlőskert elé. Ezt a fa rudat díszítették virágokkal, három almával a szentháromság jelképeként és akár egy egész üveg borral is díszítették. Miután kész volt a rúd, utána idegeneknek nem volt szabad belépniük a szőlőskertbe. A fa rúd megvédte a termést a rossz időjárástól és szellemektől.¹¹¹

4.6 Mindenszentek napja

Ezen a napon, november 1-jén ma is szokás a sírok megtisztítása, díszítése és gyertyák meggyújtása, hogy megemlékezzünk a halottakra. A magyar néphagyomány szerint ilyenkor a halottak hazalátogattak, ezért sok helyen szokás volt nekik is megteríteni az asztalt, kenyeret, sót és vizet tettek rá. Bukovinai magyarok sütöttek, majd kivitték az ételeket a temetőbe. Otthon gyertyát gyújtottak, annyit, ahány halottjuk volt a családban. A szegedi környéken Mindenszentek napján üres kalácsot sütöttek, amit a temető kapujában várakozó koldusoknak adtak, hogy ők is emlékezzenek a család halottjaira.¹¹² Csehország déli részén is létezett ez a hagyomány, csak ott ezen a napon kifliket, "szent csontokat", csont alakú kenyereket vagy zsemléket is sütöttek.¹¹³ Tápió környékén a falvaiban egy tál ételt tettek az asztalra a halottak számára. Mindenszentekhez gazdasági hagyományok is kapcsolódnak. Nagymagyaron Mindenszentekkor rendezték meg a legényvásárt, ahol a gazdák megállapodtak a

¹¹⁰ SZÜRET | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/oktober-A87D/szuret-A896/>

¹¹¹ VYKOUKAL, František Vladimír. Rok ve starodávných slavnostech našeho lidu. Praha: Nina Iris, 2016.

¹¹² NOVEMBER 1. MINDENSZENTEK NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/november-A8B5/november-1-mindenszentek-napja-A8B6/>

¹¹³ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Čtvero ročních dob v lidové tradici. Praha: Petrklíč, 2008.

szolgálni induló legényekkel.¹¹⁴ Cseh népi hiedelem szerint Mindenszentek előestéjén a rossz szellemek feljöttek az élők közé, hogy pihenjenek a szenvedéseiktől. A bűnösök hozzátartozóinak tehát meg kellett tölteniük az olajlámpát vajjal, hogy a lelkek bekenhessék vele a sérüléseiket. Este a rokonok aztán hideg tejet ittak, vagy azt magukra szórták magukra, hogy így a lelkek lehűthessék magukat.¹¹⁵ Fontos figyelembe venni azt is, hogy míg Magyarországon mindenszentek napja munkaszüneti nap, addig Csehországban ez nem így van. Csehországban az első köztársaság idejében, 1918 és 1938 között ez a nap munkaszüneti nap volt, utána a kommunizmus alatt ezt megszüntették és már nem került vissza a munkaszüneti napok közé.

4.7 Halottak napja

Mindenszentek napja és Halottak napja két különböző ünnep, de gyakran összefonódnak, mivel mindkettő a halottak emlékének tiszteletére szolgál. Azonban vannak kulturális és vallási különbségek, amelyek meghatározzák ezeket az ünnepeket. Mindenszentek napját november 1-jén ünneplik. Ez egy keresztény ünnep, amelyen a szenteket tiszteli meg, beleértve azokat, akiknek nincs külön napjuk a liturgiában. Halottak napja november 2-án van. Ez a katolikus egyházban az elhunytak lelki üdvének emléknapja. Halottak napján is az emberek a temetőkre látogattak, és rendbe tették, díszítették a sírokat. Gyertyákat gyűjtöttek, és imádkoztak az elhunytak lelki üdvéért. Bár Mindenszentek napja és Halottak napja különálló ünnepek, sok kultúrában együtt ünnepelték és mindkét napot a halottak emlékének méltó tiszteletteljes megünneplésére használták és használják a mai napig. A magyar hagyományok között szerepel, hogy halottak napján és annak hetében tilos volt mosni, mivel a néphit szerint attól tartottak, hogy a hazatérő halott megjelenik a vízben. Csallóközben is megtiltották a mosást, mert úgy hitték, hogy az elszáradt ruhák megsárgulnának. Emellett nem meszeltek, mert attól tartottak, hogy a férgek ellepik a házat.¹¹⁶ Csehországban is elterjedt volt, és a mai napig elterjedt is a rokonok sírjainak díszítése és takarítása. A „szent csontokhoz” hasonlóan halottak napján is különleges süteményt sütöttek, melyet „dušičky-nak” hívtak, ez az elnevezés egyezett a halottak napja nevével Csehországban. Ezt a péksüteményt tejjel készítették, lekvárral vagy mákkal töltötték téglalap formája volt. Érdekesség, hogy a

¹¹⁴ NOVEMBER 1. MINDENSZENTEK NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com).
Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasosag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/november-A8B5/november-1-mindenszentek-napja-A8B6/>

¹¹⁵ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Čtvero ročních dob v lidové tradici. Praha: Petrklíč, 2008.

¹¹⁶ DÖMÖTÖR, Tekla. Magyar népszokások. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.

cseh néphagyomány szerint halottak napján páran jelmezt öltöttek és körbejárták a falut, miközben énekeltek. Ezekbe a jelmezekbe gyermekek soha nem öltöztek. Jellegzetesek voltak a csontvázás, boszorkányos vagy halál jelmezek.¹¹⁷

4.8 Márton napja

Márton-napja november 11-én van és a magyar hagyomány szerint is ezen a napon szerte az országban lakomákat rendeztek, hogy egész évben bőségesen egyenek és igyanak. A néphit szerint minél többet ittak, annál erősebbek és egészségesebbek voltak. Magyarországon és Csehországban is ezen a napon már le lehetett vágni a tömött libát. Úgy tartották, hogy aki ezen a napon nem evett libát, az éhezett. A liba csontjából időjárást jósoltak, a jóslás szerint, ha a liba csontja fehér és hosszú volt, akkor az havas időjárást jelentett. Ha viszont barna és rövid, akkor sáros télre számítottak.¹¹⁸ Cseh hagyomány szerint még Márton-napi kiflit is sütöttek. Az aznapi időjárásból is jósoltak, ugyanis, ha ezen a napon esett a hó, akkor meleg télre számítottak. Ehhez kapcsolódik a „Márton fehér lovon” kifejezés, amely a cseh nyelvben is él.¹¹⁹ Szintén magyar népszokás szerint Szent Márton napján a pásztorok vesszőt adtak ajándékba a gazdáknak, ami Szent Márton vesszője volt. Köszöntőt mondtak, a gazda pedig kifizette a bérüket. A Márton vesszője többágú volt, úgy tartották, ahány ága van, annyi kismalac fog születni. Egyes helyeken a vesszőt a gazdák a disznóól tetejébe szúrták dögvész ellen. Tavasszal ezzel a vesszővel hajtották ki az állatokat.¹²⁰ Szent Márton napjának gazdag hagyománya volt Csehországban, ezen a napon értek véget a megállapodások a cselédekkel. Ezen a napon rendezték az éves vásárokat, a Márton-napi vásárokat. A szentmártoni borok és bortermés bemutatása és kóstolása is fontos része volt az ünnepnek.¹²¹

Összegzés

Mind a magyar, mind a cseh néphagyományok gazdag és mély gyökerekkel rendelkeznek, melyeket a történelem, kulturális változások és a közösségi élet alakított ki. A magyar néphagyományokban a nomád életmód, az Árpád-ház kori történések, valamint a keresztény és pogány hagyományok egyaránt érezhetők. A magyar nyelv,

¹¹⁷ ZÍBRT, Čeněk. Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní. Praha: Vyšehrad, 1889.

¹¹⁸ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

¹¹⁹ LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. Lidové zvyky. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.

¹²⁰ BÁLINT, Sándor. Ünnepi kalendárium I. Budapest: Szent István Társulat, 1977.

¹²¹ VEČERKOVÁ, Eva. Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře. Praha: Vyšehrad, 2016.

énekek és népi művészetek mind tükrözik a kulturális identitást és történeteket. A cseh néphagyományokat szintén gazdag történelmi háttér, köztük a Cseh-Morva Királyság és a Habsburg Birodalom alakította. A cseh nyelv, énekek és népi művészetekben megjelenő motívumok tükrözik a nép történetét és kulturális örökségét. Mindkét népnél számos ünnep, népszokás és népi művészeti forma erősíti a közösségi kötődést és az identitást. A magyar és cseh néphagyományok egyaránt szerves részei a mindennapi életnek és a kulturális örökségnek, hozzájárulva a közösségi összetartozáshoz és az identitás megőrzéséhez.

A néphagyományok leírása rendkívül kihívást jelent, mivel gyakran szóban örökítik meg őket, és nem rögzítik írásban. Ez a szóbeli hagyományozás gyakran vezet az eltérő változatok kialakulásához, amelyek generációról generációra változhatnak. Emellett a regionális különbségek, földrajzi sajátosságok és történelmi események hatása jelentős, és különböző régiókban más és más formát ölthetnek a hagyományok. A kulturális változások, beleértve a társadalmi változásokat, technológiai fejlődést és globalizációt, további kihívásokat jelentenek a néphagyományok leírásában. Az ilyen változások képesek eltörölni vagy átalakítani bizonyos hagyományokat, és ezek a hatások megnehezítik a hagyományok követését és megőrzését. Az íratlan jelleg is komoly akadályt jelent. A legtöbb néphagyomány nem kerül rögzítésre írásban, ami azt eredményezi, hogy az idő folyamán elvesznek vagy megváltoznak az egyes részletek. Így a pontos leírásuk, még ha az eredeti koncepciókat ismerjük is, nehézkes lehet. Mindezek a tényezők együttesen hozzájárulnak ahhoz, hogy a néphagyományok leírása homályos és változó legyen. A különböző feldolgozások, az idő múlásával járó változások és a kulturális áramlások mind-mind befolyásolják ezeket a hagyományokat, és megértésüket és leírásukat komplex feladattá teszik.

A cseh és magyar néphagyomány egyaránt gazdag és sokrétű kulturális örökség, amelyet számos tényező formált az évszázadok során. Mindkét kultúra esetében a történelem, vallás, földrajzi helyzet és szoros kapcsolatok a szomszédos népekkel mind-mind meghatározó szerepet játszottak a néphagyomány kialakulásában. A történelmi események, beleértve a területek feletti különböző uralmakat és politikai változásokat, jelentős hatást gyakoroltak mind a cseh, mind a magyar néphagyományra. A Habsburg Birodalommal és más közép-európai hatalmakkal való kapcsolat, valamint a nemzeti önállóság kivívása is formálta ezeket a kulturális hagyományokat. A vallás is meghatározó tényező mindkét néphagyomány esetében. A pogány hagyományok és a keresztény elemek vegyülése mély nyomot hagyott mind a cseh, mind a magyar népi

kultúrában. A vallási ünnepek, szertartások és hiedelmek mind kiegészítették egymást, alkotva a kulturális sokszínűség alapjait. A nyelv és a szóbeli hagyományok is kulcsfontosságúak voltak mindkét kultúra esetében. A magyar és a cseh nyelv sajátosságai, valamint a szóbeli átadás során terjedő mesék, énekek és tánc-hagyományok erősítették a néphagyomány mély gyökereit. A két nép kapcsolata a környező népekkel szintén gazdagította a néphagyományokat. A kulturális kölcsönhatásoknak köszönhetően mind a cseh, mind a magyar kultúra része lett a közös európai kulturális örökségnek. Összességében mindkét kultúra néphagyománya összetett és sokrétű. Az évszázadok során formálódó hagyományok, szertartások és ünnepek mind hozzájárultak a cseh és magyar népek identitásához, miközben megőrizték az egyedi kulturális sajátosságokat. A két nép hagyományai a mai napig jelentős részét képezik a kulturális örökségüknek.

Bibliográfia

- DÖMÖTÖR, Tekla. *Magyar népszokások*. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1972.
- DÖMÖTÖR, Tekla. *Régi és mai magyar népszokások*. Budapest: Tankönyvkiadó Vállalat, 1986.
- HOPP, Lajos. *A megváltozott hagyomány. Folklor, irodalom, művelődés a XVIII. században*. Budapest: MTA Irodalomtudományi Intézet, 1988.
- VOIGT, Vilmos. *A magyar folklór*. Budapest: Osiris Kiadó, 1998.
- MOLNÁR, István. *Néphagyományunk értékeiből*. Budapest: Művelt Nép Könyvkiadó, 1954.
- BALASSA, Iván. ORTUTAY, Gyula. *Magyar Néprajz*. Budapest: Corvina Könyvkiadó, 1979.
- BÁLINT, Sándor. *Ünnepi kalendárium I*. Budapest: Szent István Társulat, 1977.
- BARNA, Gábor. *Néphit és népszokások a Hortobágy vidékén*. Budapest: Akadémiai Kiadó, 1979.
- BEKE, Mari. *77 magyar népi játék*. Budapest: Corvina Kiadó, 2017.

- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Lidové zvyky*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- LANGHAMMEROVÁ, Jiřina. *Čtvero ročních dob v lidové tradici*. Praha: Petrklíč, 2008.
- VEČERKOVÁ, Eva. *Obyčeje a slavnosti v české lidové kultuře*. Praha: Vyšehrad, 2016.
- ZÍBRT, Čeněk. *Veselé chvíle v životě lidu českého*. Praha: Vyšehrad, 2006.
- ZÍBRT, Čeněk. *Staročeské výroční obyčeje, pověry, slavnosti a zábavy prostonárodní*. Praha: Vyšehrad, 1889.

- VYKOUKAL, František Vladimír. *Rok ve starodávnych slavnostech našeho lidu*. Praha: Nina Iris, 2016.
- Dr. REMEŠ, Mauric. *Říše hvězd (lap)*. Kiadás: 5-6. év: 1945.

Online források:

- JÚNIUS 13. PÁDUAI SZENT ANTAL NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/junius-A7E9/junius-13-paduai-szent-antal-napja-A7F0/>
- JÚNIUS 24. KERESZTELŐ SZENT JÁNOS NAPJA VAGY SZENT IVÁN-NAP | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/junius-A7E9/junius-24-keresztelo-szent-janos-napja-vagy-szent-ivan-nap-A7F8/>
- AUGUSZTUS 20. SZENT ISTVÁN NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/augusztus-A84C/augusztus-20-szent-istvan-napja-A860/>
- SZEPTEMBER 8. KISASSZONY NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető: <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/szeptember-A867/szeptember-8-kisasszony-napja-A86A/>

- SZÜRET | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető:
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/oktober-A87D/szuret-A896/>
- NOVEMBER 1. MINDENSZENTEK NAPJA | Magyar néprajz | Kézikönyvtár (arcanum.com). Elérhető:
<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/MagyarNeprajz-magyar-neprajz-2/vii-nepszokas-nephit-nepi-vallasossag-A33C/szokasok-A355/jeles-napok-unnepi-szokasok-A596/november-A8B5/november-1-mindenszentek-napja-A8B6/>